

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Кафедра менеджменту та туризму

«ДО ЗАХИСТУ»

Завідувач кафедри менеджменту та туризму

_____ Ю.О. Юхновська
_____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Галузь знань – 24 Сфера обслуговування

Спеціальність 242 Туризм

Освітньо-професійна програма «Рекреаційний туризм»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Керівник кваліфікаційної роботи:

д.е.н., професор, професор кафедри
менеджменту та туризму _____

Юлія ЮХНОВСЬКА

Нормоконтроль

ст..викладач кафедри

менеджменту та туризму _____

Ганна ОМЕЛЬЧАК

Студента групи Тм-2 _____

Руслана ДАНЬКО

Запоріжжя 2024

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ХОРТИЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА
АКАДЕМІЯ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет мистецтва та дизайну

Кафедра менеджменту та туризму

Другий (магістерський) рівень вищої освіти

Спеціальність 242 Туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри менеджменту та туризму

д.е.н., професор Ю.О. Юхновська _____

«27» вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студента

Данько Руслани Сергіївни

1. Тема кваліфікаційної роботи: Розвиток рекреаційного потенціалу Київської області

Керівник кваліфікаційної роботи д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та туризму Юлія Юхновська, затверджені наказом закладу вищої освіти від “___” _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи 09 січня 2024 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (загальна бібліографія – 41 найменування), висновків. Повний обсяг 88 кваліфікаційної роботи становить сторінки друкованого тексту. Робота містить 11 таблиць, 32 рисунки, 2 додатки.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити: дослідити сутність та зміст категорій «туристично-рекреаційний потенціал» та «туристично-рекреаційні ресурси»; з'ясувати яким чином використовується рекреаційний потенціал; охарактеризувати методичні підходи щодо оцінки туристичного рекреаційного потенціалу; проаналізувати розвиток рекреаційного потенціалу в Україні; дослідити вплив російського вторгнення на розвиток рекреаційного потенціалу

України; проаналізувати сучасний стан рекреаційного потенціалу Київської області; визначити напрямки формування туристичного продукту в сегменті цифрового туризму Київської області; запропонувати методику комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): класифікація рекреаційних потреб; тлумачення терміна «туристично-рекреаційний потенціал» різними вченими; компоненти рекреаційного потенціалу; підходи до комплексної оцінки рекреаційного потенціалу; схема формування методичного підходу комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області; інформаційна основа формування кадастрів туристичних ресурсів; послідовність формування системи інтегральних показників для оцінки туристичного рекреаційного потенціалу області; характеристика рекреаційного потенціалу туристичної галузі України; втрати та попередня оцінка потреб секторів туристичної галузі внаслідок війни РФ проти України на червень 2022р.; кількість зруйнованих об'єктів культурної спадщини України; пошкоджено та зруйновано культурної інфраструктури в Україні станом на 25 травня 2023р.; рекреаційний потенціал туристичної галузі тимчасово окупованих територій України; надходжень до державного бюджету від туристичної галузі України за перші три місяці 2021-2023 рр.; надходження до державного бюджету за КВЕД у галузі туризму (дані 01.10.2021-01.10.2022 рр.); податкові надходження від представників туристичної галузі за регіонами України за 10 місяців 2021-2023 рр.; рекреаційний потенціал Київської області; кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму; рекреаційні ресурси місцевого значення Київської області; основні річки Київської області та їх протяжність; дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Київській області, 2016-2019рр.; напрямки розвитку цифрового туризму в сучасних умовах; показники надання послуг в сегменті цифрового туризму в Київській області 2018-2020рр.; результати оцінки ризиків та загроз для формування регіональних кластерних ініціатив розвитку цифрового туризму Київської області, %; зіставлення інтересів та загроз для розвитку регіональних кластерних ініціатив у секторі цифрового туризму Київської області; система ранжування балів природного блоку; ранжування критерію «Переважаючий характер рельєфу»; ранжування критерію «Судохідність річок»; ранжування критерію «Естетичність ландшафтів»; ранжування критерію "Породний склад лісу"; ранжування критерію «Рекреаційна діяльність у межах природних територіях, що особливо охороняються»; ранжування критерію «Транспортна доступність»; система ранжування балів культурно-історичного блоку; ранжування критерію «Впізнаваність об'єктів архітектури»; ранжування критерію «Експериментальний показ»; ранжування критерію «Збереження об'єктів архітектури»; ранжування критерію «Значність об'єктів архітектури»; система ранжування балів соціально-економічного блоку; ранжування критерію «Різноманітність видів транспорту»; система ранжування балів туристичного блоку; ранжування

критерія «Значимість подієвих заходів»; ранжування критерію «Різноманітність екскурсійних програм»; система ранжування балів блоків несприятливих факторів та екологічної ситуації.

6. Дата видачі завдання

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	20.09.2023	виконано
2	Виконання вступу	13.10.2023	виконано
3	Виконання розділу 1	27.10.2023	виконано
4	Виконання розділу 2	07.11.2023	виконано
5	Виконання розділу 3	21.11.2023	виконано
6	Формулювання висновків	24.11.2023	виконано
7	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	15.12.2023	виконано
8	Подання роботи на нормоконтроль	20.12.2023	виконано
9	Передати кваліфікаційну роботу для перевірки на плагіат	25.12.2023	виконано
10	Подання роботи на кафедру	03.01.2024	виконано

Студент _____ Руслана ДАНЬКО

Керівник роботи _____ Юлія ЮХНОВСЬКА

АНОТАЦІЯ

Данько Р.С. Розвиток рекреаційного потенціалу Київської області / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 242 «Туризм» (освітньо-професійна програма «Рекреаційний туризм»). КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР, Запоріжжя, 2024.

У роботі досліджено сутність та зміст категорій «туристично-рекреаційний потенціал» та «туристично-рекреаційні ресурси»; з'ясовано яким чином використовується рекреаційний потенціал; охарактеризовано методичні підходи щодо оцінки туристичного рекреаційного потенціалу; проаналізовано розвиток рекреаційного потенціалу в Україні; досліджено вплив російського вторгнення на розвиток рекреаційного потенціалу України; проаналізовано сучасний стан рекреаційного потенціалу Київської області; визначено напрямки формування туристичного продукту в сегменті цифрового туризму Київської області; запропоновано методику комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області.

Кваліфікаційна робота містить 97 с., 14 табл., 22 рис., 2 додатки 63 джерел.

Ключові слова: туризм, туристичний потенціал, туристично-рекреаційні ресурси, рекреаційний потенціал, туристична діяльність, вид туризму, оцінка, система, відпочинок, методика.

Список публікацій здобувача за темою роботи:

1. IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 13-14 квітня 2023 року). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2023.

2. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» м.Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023 р. – Запоріжжя. Видавництво Хортицька навчально-реабілітаційна академія, 2023.

ABSTRACT

Danko R. Development of the recreational potential of the Kiev region / Qualification for obtaining a master's degree in specialty 242 "Tourism" (educational-professional program "Recreational Tourism"). KZVO "Khortytska National Primary and Rehabilitation Academy" ZOR, Zaporizhzhya, 2024.

The work has explored the essence and replacement of the categories "tourist and recreational potential" and "tourist and recreational resources"; it is explained by what rank the recreational potential is determined; characterized methodological approaches to assessing tourism and recreational potential; the development of recreational potential in Ukraine was analyzed; the influx of Russian invasion into the development of the recreational potential of Ukraine has been observed; the current state of recreational potential of the Kiev region was

analyzed; it is intended to directly shape the tourism product in the digital tourism segment of the Kiev region; a methodology for a comprehensive assessment of the recreational potential of the Galuzia region's tourism has been proposed.

Qualified work volume 97 p., 14 tables, 22 figures, 2 addendums 63 pages.

Key words: tourism, tourist potential, tourist and recreational resources, recreational potential, tourism activity, type of tourism, assessment, system, repair, methodology.

List of publications of the developer on the topic of work:

1. IV International Scientific and Practical Conference of Students and Young Professionals (Zaporizhzhya, 13-14 April 2023). Zaporizhzhya: View of the Khortytsia National Academy, 2023.

2. International scientific-practical conference "Strategic guidelines for illumination and rehabilitation in the minds of the wartime and wartime: problems, solutions, prospects" Zaporizhzhya, June 26-27, 2023. - Zaporizhzhya. Vydavnytstvo Khortytska Primary and Rehabilitation Academy, 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	11
1.1. Сутність та зміст категорій «туристично-рекреаційний потенціал» та «туристично-рекреаційні ресурси».....	11
1.2. Використання рекреаційного потенціалу.....	17
1.3. Методичні підходи щодо оцінки туристичного рекреаційного потенціалу.....	19
Висновки до розділу 1.....	25
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	27
2.1. Аналіз розвитку рекреаційного потенціалу в Україні.....	27
2.2. Дослідження впливу російського вторгнення на розвиток рекреаційного потенціалу України.....	34
2.3. Сучасний стан рекреаційного потенціалу Київської області.....	40
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	48
3.1. Формування туристичного продукту в сегменті цифрового туризму Київської області.....	48
3.2. Методика комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області.....	55
Висновок до 3 розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток туристичної діяльності тісно пов'язаний із змінами пріоритету рекреаційних потреб, способів їх задоволення та територіальною організацією, має вплив на розвиток інших галузей економіки та спрямоване на покращення інфраструктури регіонів країни. Туризм є масовим явищем, і якщо грамотно проаналізувати рекреаційні туристичні ресурси, а особливо природно-рекреаційні, то це призведе до розумної політики та цілеспрямованих дій у галузі туризму. Регіональний аспект у цій сфері має вагомим значення, тому що розвиток туристичної діяльності залежить від соціокультурних, економічних та природних умов на цій території. Удосконалення туристичної індустрії не повинно негативно позначатися на стані навколишнього середовища та не призводити до згладжування культур.

Рекреаційні туристичні ресурси ділять на великі групи: безпосередні та непрямі. У першу входять природні та історико-культурні ресурси, що використовуються самими туристами та відпочиваючими, у другу – соціально-економічні, що залучаються для освоєння та використання безпосередніх туристичних ресурсів.

Дослідження рекреаційного потенціалу, основних тенденцій і факторів, що визначають його подальший розвиток, безперечно, є важливим для багатьох суб'єктів господарювання в регіоні та за його межами. Зокрема: для інвесторів – це виявлення основних передумов ведення рекреаційного бізнесу в регіоні, виявлення зацікавленості органів влади та пошук можливих партнерів для спільної діяльності; для різних фондів, об'єднань, аналітичні дослідження стають базою для обґрунтування можливості надання фінансової допомоги для отримання регіоном певного грантового траншу; дозволяє органам влади різних рівнів визначити пріоритетні напрямки та об'єкти рекреаційної сфери, інвестиційні вкладення, які через деякий час зможуть принести значні асигнування до місцевого та державного бюджету,

а також сприятиме активізації рекреаційної діяльності; для рекреантів-можливість споживання нових рекреаційних продуктів, які можуть бути сформовані у процесі розвитку рекреаційного потенціалу регіону.

Метою дослідження є оцінка розвитку рекреаційного потенціалу Київської області.

Відповідно до мети дослідження були поставлені такі завдання:

- дослідити сутність та зміст категорій «туристично-рекреаційний потенціал» та «туристично-рекреаційні ресурси»;
- з'ясувати яким чином використовується рекреаційний потенціал;
- охарактеризувати методичні підходи щодо оцінки туристичного рекреаційного потенціалу;
- проаналізувати розвиток рекреаційного потенціалу в Україні;
- дослідити вплив російського вторгнення на розвиток рекреаційного потенціалу України;
- проаналізувати сучасний стан рекреаційного потенціалу Київської області;
- визначити напрямки формування туристичного продукту в сегменті цифрового туризму Київської області;
- запропонувати методикку комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області.

Об'єкт дослідження – дослідження рекреаційного потенціалу України та Київської області.

Предмет дослідження – туристичні ресурси Київської області, їх сучасне використання та перспективи.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі були використані наступні методи: аналізу та синтез, порівняльно-географічний, описовий, статистичний, системно-структурний методи.

Інформаційна база дослідження. Під час написання роботи використовувалися монографії, навчальні посібники, статті у наукових

періодичних виданнях, матеріали конференцій, звіти міжнародних організацій, дані мережі Інтернет.

Апробація результатів роботи і публікації: Основні положення, висновки та результати дослідження апробовані автором у доповідях та отримали позитивне схвалення на науково-практичних конференціях, зокрема:

1. IV Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених (м. Запоріжжя, 13-14 квітня 2023 року). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2023.

2. Міжнародна науково-практична конференція «Стратегічні орієнтири освіти та реабілітації в умовах воєнного стану та повоєнного часу: проблеми, рішення, перспективи» м. Запоріжжя, 26-27 жовтня 2023 р. Запоріжжя. Видавництво Хортицька навчально-реабілітаційна академія, 2023.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел (41 найменування). Повний обсяг роботи становить 88 сторінок, містить 11 рисунків, 31 таблиць, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Сутність та зміст категорій «туристично-рекреаційний потенціал» та «туристично-рекреаційні ресурси»

Ключовим фактором успішного соціально-економічного розвитку будь якої територіальної системи є її здатність взаємодіяти з навколишнім середовищем для досягнення своєї мети. Така взаємодія, на нашу думку, може розглядатися через призму ресурсних обмежень, постійно присутніх в його процесі.

Обмеження в економіці розглядаються як сукупність факторів, які визначають кількісні та якісні межі визначення та досягнення цілей розвитку, вибору засобів досягнення цілей, витрат та результатів виробництва. Також існують точки зору, у відповідності з якими обмеження являють собою межу розширення системи при відсутності стійкої внутрішньої структури, яка відповідає змінним параметрам системи, або на макрорівні як межі, за яку не виходить економічна динаміка з природних чи сформованих на цьому етапі причин. При цьому ресурсні обмеження, з одного боку, є важливим бар'єром на шляху економічного зростання, бо зниження потенціалу розвитку на різних рівнях виникає внаслідок незбалансованого використання наявних ресурсів, а з іншого – вони зумовлюють необхідність залучення альтернативних напрямів задоволення виникаючих потреб.

В міру розвитку продуктивних сил збільшується потреба економіки залучення дедалі більшої кількості природних ресурсів у господарський обіг. Таким чином, межі природного капіталу з часом мають тенденцію до розширення меж природних ресурсів. Подібна постановка проблеми зумовлює необхідність звернутися до аналізу існуючих підходів до трактування поняття «ресурси».

Зокрема, Б. Вернерфельт трактує цю категорію як матеріальні та нематеріальні активи, які щодо постійної основи пов'язані з цією компанією [41]. У цій площині знаходиться і визначення, яке дають категорії К. Хелфат і М. Петераф: «актив або вхід виробничого процесу (матеріальний або нематеріальний), яким організація володіє, який вона контролює чи має доступ на відносно незмінній основі» [38].

Нині існують різноманітні класифікації видів ресурсів. Зокрема, Дж. Роос та його співавтори поділяють ресурси на дві групи – традиційні економічні (матеріальні та грошові ресурси) та інтелектуальні (організаційні, людські та споживчі ресурси) [40].

Можна виділити наступні групи ресурсів:

- натуральні ресурси (земля та її багатства), тобто компоненти природи, які зазвичай трактувалися як суспільні блага;
- матеріальні ресурси (капітал), а саме фізично існуючі ресурси, речові фактори виробництва та обміну та їх джерела фінансування;
- людські ресурси (праця), тобто. робоча сила людей разом з усіма їх вміннями та здібностями, які можна виміряти як у якісному, так і в кількісному відношенні;
- нематеріальні ресурси, що включають знання та досягнення науки, звані часто нематеріальним капіталом [5].

При цьому однією із специфічних груп ресурсів є рекреаційні ресурси. Перш ніж розглянути сутність та особливості даних ресурсів, зазначимо, що під поняттям «рекреація» мається на увазі сукупність явищ і відносин, що виникають у процесі використання вільного часу для оздоровчої, пізнавальної, спортивної та культурно-розважальної діяльності людей на спеціалізованих територіях. Поняття рекреації визначає сутність рекреаційної діяльності, спрямованої на реалізацію рекреаційних потреб, відновлення та розвиток фізичних і духовних сил людини та характеризується цінністю не тільки результатів, а й самого процесу [7].

Визначення основних понять, пов'язаних із явищем рекреації та туризму виявляється складним завданням. Тому існує низка причин. По-перше, немає єдиного міжнародного термінологічного стандарту з цієї тематики. У різних країнах панує різна офіційна думка поняття і терміни, пов'язані з рекреацією і сферою туризму. По-друге, немає єдиної законодавчої бази, в якій були б точно визначені основні поняття, що вивчається тематики. По-третє, через різні передумови такі поняття, як рекреація, туризм, відпочинок, екскурсія, вільний і рекреаційний час, дозвілля часто не так просто помітні. З ситуації, що склалася, варто розглянути трактування необхідних нам понять у баченні кількох авторів.

У науковій літературі термін рекреація виник США наприкінці 90-х ХІХ століття із запровадженням нормованого робочого дня, другого вихідного дня, літніх відпусток. Рекреація, відповідно, - це відновлення, оздоровлення та простір, де здійснюються ці види діяльності [8]. Рекреація у перекладі з латині буквально означає відновлення, відпочинок. Саме ця точка зору була панівною у вітчизняній літературі. У сучасній літературі, виданій останнім часом, виразно простежується перехід до нового бачення категорії рекреації.

У свою чергу, рекреаційні ресурси є сукупністю природних, природно-технічних, соціально-економічних, геологічних систем та їх елементів, які можуть бути використані при існуючих технічних та матеріальних можливостях для організації рекреаційної діяльності.

У категорію рекреаційних ресурсів включають природні та антропогенні об'єкти, які при досягнутому рівні розвитку виробничих сил можуть бути використані для задоволення потреб суспільства та організації галузі, що спеціалізується на рекреаційне обслуговування населення. При цьому рекреаційні потреби населення є сукупністю, яку ілюструє рисунок 1.1.

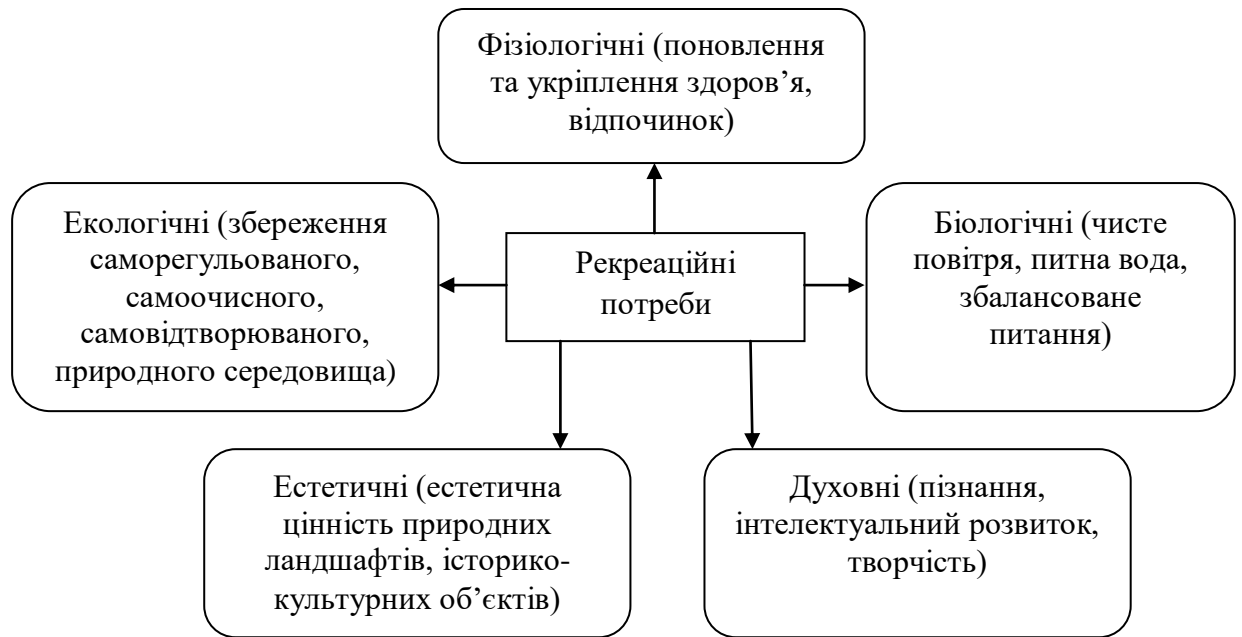

Рис. 1.1. Класифікація рекреаційних потреб

Класифікуючи рекреаційні ресурси, їх поділяють на відповідні групи, що включають кліматичні, гідромінеральні, водні, лісові, гірські ресурси та ресурси морських узбереж. Соціокультурна складова рекреаційних ресурсів включає культурно-історичні пам'ятки, населені пункти, унікальні технічні споруди.

У цьому рекреаційні ресурси є основою формування рекреаційного потенціалу території.

Ряд авторів, в тому числі Трушиньш Я.К. наводять таке визначення поняттю «рекреаційний потенціал», як «кількість ефекту, яку може отримати максимальна кількість рекреантів при найбільш сприятливих параметрах середовища з урахуванням екологічних обмежень» [3].

У тлумачному словнику-довіднику з екології під терміном «рекреаційний потенціал» розуміють «ступінь здатності природної системи справляти на людину під час відпочинку позитивний фізичний, психічний та соціально-психологічний вплив» [18]. А в екологічній енциклопедії визначено, що «рекреаційний потенціал – це сукупна продуктивність розвіданих природних ресурсів та культурних цінностей територій, які

можуть бути залучені та використані для відпочинку, лікування та туризму [11].

У таблиці 1.1. наведемо тлумачення терміна «туристично-рекреаційний потенціал» різними авторами.

Таблиця 1.1

**Тлумачення терміна «туристично-рекреаційний потенціал»
різними вченими**

№	Автор	Визначення
1	Закон України «Про туризм» [1]	Туристичними ресурсами України є пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності.
2	Вікіпедія	Туристичні ресурси – сукупність природно-кліматичних, оздоровчих, історико-культурних, пізнавальних та соціально-побутових ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста
3	П.Ф. Коваль, Г.П. Андрєєва [17].	Туристичний потенціал території – емне, багатоаспектне поняття, що охоплює сукупність природних, етнокультурних та соціально-історичних ресурсів, а також наявної господарської і комунікаційної інфраструктури території, що служать чи можуть служити передумовами розвитку певних видів туризму.
4	Г.В. Горин [7]	Туристично-рекреаційні ресурси – це сукупність як безпосередньо рекреаційно-туристичних ресурсів, так і всіх наявних ресурсів (природно-ресурсні, виробничі, трудові, фінансово-інвестиційні, технологічні, інформаційні та екологічні) і можливостей відповідного регіону, які можуть використовуватися або використовуються в цілях виконання фізіологічного існування людини (відпочинок, оздоровлення та туризм), забезпечення діяльності суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери економіки, досягнення стійкості регіонального розвитку
5	Т.І. Ткаченко, К.О. Соколова [30].	Туристичний потенціал території – це сукупність належних до нього природних та створених людиною явищ, умов, можливостей та засобів, придатних до формування туристського продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій та програм
6	Н. В. Шабаліна [32]	Туристично-рекреаційний потенціал – це сукупність туристично-рекреаційних ресурсів, їх територіальних поєднань і умов, що сприяють задоволенню потреб населення в туристичній та рекреаційній діяльності.
7	Ю.Є. Дащук [8]	Ресурсний потенціал регіону – інтегрована система взаємозв'язків та властивостей, що характеризується здатністю використовувати природні ресурси, реалізуючи при цьому можливості, через призму умов, які продукують готовність до ведення рекреаційної діяльності, що здійснюється під впливом комплексу засобів для задоволення потреб рекреанта у відпочинку та відновленні.

8	А.В. Дроздов [6]	Туристично-рекреаційний потенціал – сукупність пов’язаних із певним об’єктом (територією) природних і рукотворних тіл та явищ, а також умов, можливостей і засобів, придатних для формування туристичного продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій, програм.
9	І.В. Смаль [28].	Туристичні ресурси – сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їхніх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності й які за сучасної та перспективної структури рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва туристичного продукту.
10	Т.В. Ніколаєнко [20]	Туристично-рекреаційний потенціал території – сукупність природних, культурно-історичних, соціально-економічних, геополітичних та інших передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території.
11	О.О. Любіцева [19]	Туристичні ресурси – це частина туристсько-рекреаційного потенціалу певної території, яка включена до складу туристичного продукту і підлягає реалізації з туристичною метою
12	О.І. Шаблій та З.О. Касянчук [34].	Рекреаційний потенціал як систему природних і суспільних об’єктів, їх властивостей і відношень, які можуть використовуватись або використовуються з метою цілей оздоровлення чи відновлення (рекреації), поповнення, розширення чи нагромадження (акумуляції) духовних і фізичних сил людини у вільний від основного виду її діяльності час

Для багатьох регіонів рекреаційний потенціал є головним джерелом сталого територіального розвитку. Особливе значення він набуває у процесі розвитку дотаційних регіонів. Багато в чому це обумовлено тим, що, з одного боку, регіон виступає як цільовий комплексний ресурс для стійкого функціонування та розвитку рекреаційного потенціалу, з другого – індустрія оздоровлення, володіючи мультиплікативним ефектом, здатна створити передумови для сталого розвитку регіону через вирішення його соціально-економічних та екологічних проблем. В той же час, підходи які склалися до забезпечення розвитку рекреаційного потенціалу територій не розглядають його як елемент цілісної відкритої системи сталого регіонального розвитку, що не лише не дозволяє вирішити весь комплекс проблем, що виникають у процесі переходу до такого розвитку, але й здатне породити негативні тенденції, які призводять до нестійкості регіонального розвитку.

1.2. Використання рекреаційного потенціалу

Перехід до стійкого еколого-економічного збалансованого розвитку регіонів є однією з ключових задач. Тільки збереження та ефективна експлуатація наявного у розпорядженні людського природного капіталу дозволяє розраховувати на забезпечення інтересів майбутніх поколінь та якості їх життя.

Ця проблема з однаковою гостротою стоїть на усіх рівнях – від глобального до регіонального. В Україні вона особливо актуальна для регіонів, які володіють значним природним капіталом.

Одним з важливих напрямків експлуатації природного капіталу регіону є розвиток та реалізація його рекреаційного потенціалу. Саме сфера туризму і рекреації, як одна з самих щадних по відношенню до природного середовища форм антропогенної діяльності, входить до числа перспективних напрямів для переходу до стійкого еколого-економічного збалансованого типу регіонального розвитку.

Рекреаційний потенціал складається з трьох основних компонентів: природного, культурно-історичного та соціально-економічного. Безумовно, у його склад не може включатися весь природний компонент регіону в цілому – так само, як і цілком культурно-історичний і соціально-економічний компоненти, вже тому, що всі вони використовуються в різних напрямках діяльності, а не тільки для організації відпочинку та туризму. Отже, точніше було б говорити саме про певну частину природних, культурно-історичних і соціально-економічних данностей в регіоні, які можуть бути використані для зазначених цілей. Схематично рекреаційний потенціал може бути представлений так, як це зроблено на рис. 1.2.

Залежно від специфіки конкретного регіону провідним у формуванні рекреаційного потенціалу може бути будь-який компонент. Для територій, що мають значний обсяг природних ресурсів і послуг, цей компонент відіграє істотну роль при формуванні рекреаційного потенціалу, а для деяких він стає

багато в чому визначальним. Саме в якості цього компонента і виступає деяка частина природного капіталу регіону.

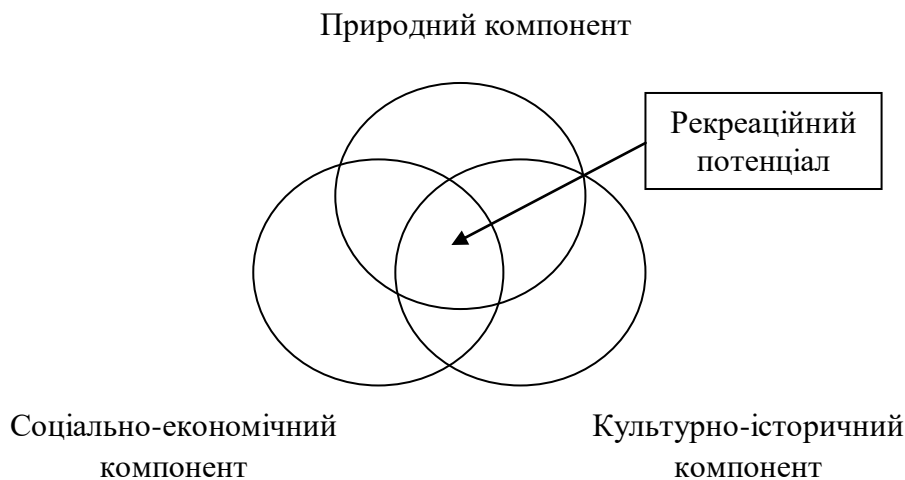

Рис. 1.2. Компоненти рекреаційного потенціалу

Виходячи з розуміння, запропонованого Р. Констанзою і Х. Дейлі, природний капітал можна визначити як запас природних ресурсів та пов'язаних з ними потоків послуг, мають економічну цінність [37].

Саме природна складова рекреаційного потенціалу в натуральному вимірі, оцінена економічно як джерело природної ренти, представляє собою складову частину природного капіталу регіону. Крім того, і соціально-економічний компонент рекреаційного потенціалу також розвивається на базі наявних ресурсів та послуг живої та неживої природи, і вже потім виникають на цій базі суб'єкти економічної діяльності та об'єкти інфраструктури тим чи іншим чином можуть включатися у розвиток рекреаційної сфери. Таким чином, рекреаційний потенціал і природний капітал є взаємно перетинаються феноменами, а розвиток і реалізація природного компонента рекреаційного потенціалу неминуче є однією з форм експлуатації природного капіталу.

Перевагою саме цієї форми в порівнянні з багатьма іншими є її сумісність з принципами стійкого еколого-економічного збалансованого розвитку. Під еколого-економічною збалансованістю в даному випадку

розуміється «реалізоване в процесі регіонального розвитку співвідношення (баланс / дисбаланс) ресурсно-екологічних можливостей території з потребами регіональної соціально-економічної системи, що забезпечує відтворення природного, людського та виробленого капіталів» [39]. Реалізація регіонального рекреаційного потенціалу у формі розвитку туризму в принципі і дозволяє забезпечувати соціально-економічний розвиток регіону, не перевищуючи його ресурсно-екологічних можливостей. Це обумовлено тим, що туристична індустрія для свого розвитку не вимагає широкомасштабного вилучення ресурсів як живий, так і неживої природи, і в той же час орієнтована, в першу чергу, на використання відновлюваних ресурсів. Таким чином, розвиток туризму та рекреації може бути вбудоване в природні процеси і гармонізовано з ними, що і означає перехід до еколого-економічної збалансованості.

При цьому у рекреаційному потенціалі будь-якої території існують свої сильні та слабкі сторони, а також неминуче виникають можливості та загрози для його розвитку та реалізації. Оптимальним інструментом структурування цих сильних і слабких сторін, можливостей та загроз можна вважати SWOT-аналіз.

1.3. Методичні підходи щодо оцінки туристичного рекреаційного потенціалу

Розробка національних та регіональних програм по розвитку туризму в Україні потребує системної та комплексної оцінки рекреаційного потенціалу території країни. Для прийняття управлінських рішень по територіальному плануванню розвитку туризму, обґрунтуванню інвестиційних проектів і програм будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, а також рішенню інших організаційно-економічних та управлінських задач, є необхідною інформація наявних ресурсів та обсягу рекреаційного потенціалу. Розширення спектру економічних задач у сфері управління туризмом

потребує перегляду методичних підходів, які використовуються для оцінки потенціалу території.

Потенціал можливо розглядати як сукупність всіх можливостей, засобів, запасів, а також джерел, які можуть використовуватися для вирішення значних задач або досягнення конкретних цілей. Потенціал здатен включати в себе достатньо широкий набір елементів, оскільки від являє собою сукупність реалізації соціально-економічних задач конкретної території. Туристичний рекреаційний потенціал складається з елементів природно-кліматичних, історико-культурних та соціально-економічних ресурсів, які розташовані на визначній території. Важливо відмітити, що набір елементів потенціалу здатен змінюватися, так як для організації туристичної діяльності можуть бути необхідні різні види ресурсів.

Систематизовані підходи до комплексної оцінки рекреаційного потенціалу наведено в таблиці 1.2., в якій наводяться характеристики та цілі використання підходів комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі.

Для рішення організаційно-економічних та управлінських задач з розвитку туризму слід використовувати комплексний підхід оцінки всієї сукупності елементів рекреаційного потенціалу туристичної галузі області (природно-кліматичні, історико-культурні та соціально-економічні ресурси).

На підставі досліджень методології оцінки туристичних ресурсів та можливостей застосування відомих методів оцінки для вирішення задач організаційно-управлінського характеру на рівні області і локальних територій сформовано методичний підхід проведення комплексної оцінки рекреаційного потенціалу області (рис. 1.3.).

На рисунку наведено особливості взаємозв'язку окремих підходів та методів оцінки туристичних ресурсів. Комплексна оцінка рекреаційного потенціалу області передбачає використання методів якісної та кількісної оцінки для розрахунку приватних та інтегральних показників потенціалу муніципальних утворень та області в цілому. За результатами комплексної

оцінки складаються реєстри та кадастри туристичних ресурсів, розробляються геоінформаційні системи, моделі туристично-рекреаційних кластерів, розраховуються індикатори економічної цінності екосистем них послуг.

Таблиця 1.2.

Підходи до комплексної оцінки рекреаційного потенціалу

Назва підходу	Характеристика	Цілі використання
Рекреаційно-географічний	Виконується оцінка природних ландшафтів для рекреації та туризму	Рекреаційне районування
Геоєкологічний	Оцінка екологічного стану. Обмеження у використанні території для туризму	Геоєкологічне зонування. Моніторинг забрудненого навколишнього середовища
Маркетинговий	Розрахунок обсягів та структури попиту, визначення ступені конкурентоздатності тур продукту, туристичної привабливості	Сегментація ринку, диференціація турпродукту
Кадастровий	Опис туристичних ресурсів, збір та систематизація відомостей про динаміку та ступені вивчення території	Облік та оцінка ресурсів. Рішення регіональних галузевих задач
Геоінформаційний	Розробка баз і банків даних, карт і атласів, ГІС. Візуалізація елементів потенціалу регіону	Територіальні та галузеві ГІС. Інформаційне забезпечення рішення галузевих регіональних задач. Просування туристичних можливостей регіону.
Кластерний	Моделювання взаємодії територіальних органів влади, підприємств бізнесу, громадських організацій та споживачів туристичних послуг	Ідентифікація територіальних кластерів
Екосистемний	Визначення економічної вигоди від надання екосистем них послуг, альтернативне використання ресурсів регіону	Показники економічної цінності ресурсів екосистем, рішення регіональних галузевих задач

Розробка кадастрів туристичних ресурсів вимагає великих та достовірно інформації о наявності та стану ресурсів та об'єктів. На рисунку 1.4. представлена характеристика інформаційної основи формування кадастру туристичних ресурсів.

Рис. 1.3. Схема формування методичного підходу комплексної оцінки рекреаційної потенціалу туристичної галузі області

Підготовка та прийняття управлінських рішень обласному плануванню, розробка програм розвитку туризму, підготовка техніко-економічного обґрунтування для інвестиційних проєктів щодо будівництва інфраструктури туризму потребує створення кадастрів туристичних ресурсів.

Геоінформаційні системи (ГІС) використовуються як інструмент комплексної оцінки та інтерпретації елементів туристичного рекреаційного потенціалу області, який надає можливість суміщати результати оцінки, отримані за допомогою різних методів (картографічних, графічних, експертних оцінок тощо). ГІС дозволяє використовувати можливості сучасних геоінформаційних технологій для візуалізації результатів оцінки,

складання прогнозів, просування туристичних продуктів та можливостей території.

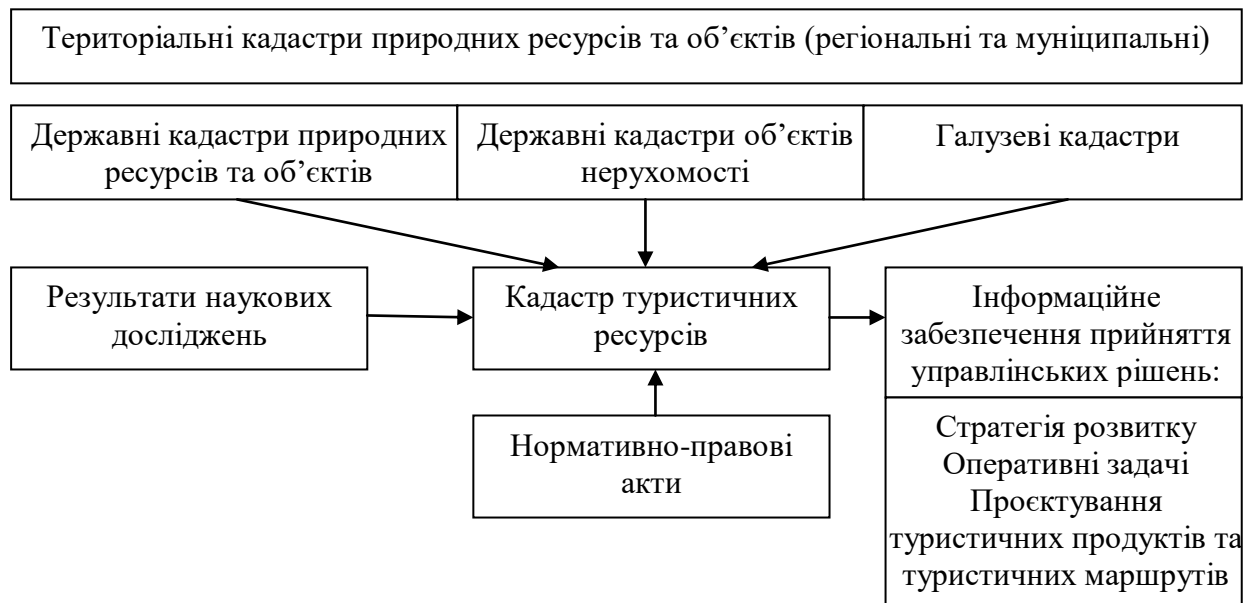

Рис. 1.4. Інформаційна основа формування кадастрів туристичних ресурсів

На рисунку 1.5. наведена схема формування системи інтегральних показників оцінки туристичного рекреаційного потенціалу області.

Послідовність формування системи інтегральних показників для оцінки туристичного рекреаційного потенціалу області:

1 етап оцінка ресурсів: проведення оцінки окремих елементів потенціалу по природно-кліматичним (1.1), історико-культурним (1.2) та соціально-економічним (1.3) ресурсам.

2 етап оцінювання ресурсів: розрахунок приватних показників потенціалу за групами природно-кліматичних (2.1), історико-культурних (2.2) та соціально-економічних ресурсів.

3 етап оцінювання ресурсів: розрахунок інтегральних показників потенціалу за групами природно-кліматичних (3.1), історико-культурних (3.2) та соціально-економічних (3.3) ресурсів регіону в цілому.

4 етап оцінювання ресурсів: розрахунок інтегральних показників туристичного рекреаційного потенціалу, які знаходяться на території країни.

5 етап оцінювання ресурсів: розрахунок інтегрального показника туристичного рекреаційного потенціалу області в цілому.

Рис. 1.5. Послідовність формування системи інтегральних показників для оцінки туристичного рекреаційного потенціалу області

Критерії та показники для оцінки потенціалу окремих елементів туристичних рекреаційних ресурсів та їх груп можуть змінюватися. Все залежить від специфічних особливостей території, її природно-географічних характеристик та історичного розвитку, а також стратегічних та поточних економічних пріоритетів.

Складність та многогранність компонентів туристичного рекреаційного потенціалу території та можливостей його використання для розвитку туристичної діяльності в областях країни потребує формування та удосконалення універсальних методичних підходів до комплексної оцінки ресурсів, що дозволить з економічної точки зору приймати зважені рішення, які буду сприяти соціально-економічному розвитку областей країни.

Висновок до 1 розділу

Таким чином, авторське бачення сутності рекреаційного потенціалу як сукупності відповідних ресурсів регіонального економічного простору, без яких рекреаційна галузь не може існувати та розвиватися, вимагає уваги загальнодержавних та регіональних органів влади до залучення наявних резервів економічного та соціального розвитку. Реалізація на практиці запропонованих та розглянутих методів організаційно-економічного стимулювання рекреаційного потенціалу здатна прискорити загальний регіональний розвиток, що відповідає основним принципам сталого розвитку території.

Саме природна складова рекреаційного потенціалу в натуральному вимірі, оцінена економічно як джерело природної ренти, представляє собою складову частину природного капіталу регіону. Крім того, і соціально-економічний компонент рекреаційного потенціалу також розвивається на базі наявних ресурсів та послуг живої та неживої природи, і вже потім виникають на цій базі суб'єкти економічної діяльності та об'єкти інфраструктури тим чи іншим чином можуть включатися у розвиток рекреаційної сфери. Таким

чином, рекреаційний потенціал і природний капітал є взаємно перетинаються феноменами, а розвиток і реалізація природного компонента рекреаційного потенціалу неминує є однією з форм експлуатації природного капіталу.

Розробка національних та регіональних програм по розвитку туризму в Україні потребує системної та комплексної оцінки рекреаційного потенціалу території країни. Для прийняття управлінських рішень по територіальному плануванню розвитку туризму, обґрунтуванню інвестиційних проектів і програм будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, а також рішенням інших організаційно-економічних та управлінських задач, є необхідною інформація наявних ресурсів та обсягу рекреаційного потенціалу. Розширення спектру економічних задач у сфері управління туризмом потребує перегляду методичних підходів, які використовуються для оцінки потенціалу території.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

2.1. Аналіз розвитку рекреаційного потенціалу в Україні

Досвід багатьох країн світу, в тому числі й України, свідчить про те, що туризм є не тільки джерелом здоров'я населення, але й джерелом отримання доходів і несе значний вклад у забезпечення стабільного розвитку областей країни.

Територія України має вигідне економіко-географічне розташування, володіє сприятливими кліматичними умовами, має вихід до Чорного та Азовського морів, де здійснюється майже цілорічно навігація, сусідами є розвинені країни, що сприяє розвитку рекреаційного потенціалу туристичної галузі.

Всією територією країни простягається залізнична та автомобільна мережа, що єднає народногосподарський комплекс України, забезпечує внутрішню цілісність та сприяє стабільному розвитку економічних зв'язків із сусідніми країнами, в тому числі чорноморсько-азовські порти забезпечують тісні зв'язки з портами країн Румунії, Туреччини, Болгарії, Грузії, а також вихід до Атлантики та віддаленими частинами світу.

До розвитку рекреаційного потенціалу сприяє майже усе узбережжя Чорного та Азовського морів. Але, нажаль, розвиток сфери обслуговування в Україні гальмує та ще далекий від міжнародних стандартів.

В Західно-Причорноморському районі Одеської області потужний рекреаційний потенціал, передусім, пляжний туризм (м.Одеса, Комінтернівський, Овідіопольський, Білгород-Дністровський, Татарбунарський та Кілівський райони); лікувально-оздоровчий та реабілітаційний туризм (Куяльницький лиман, м.Одеса, Іллічівськ та Южне, Білгород-Дністровський, Овідіопольський райони); спортивний туризм (м.Вилкове, м.Одеса, Кодимський та Котовський райони); культурно-

пізнавальний туризм (м.Одеса, Білгород-Дністровський, Кілія, Болград, Ізмаїл, с.Нова та Стара Некрасівка); винно-гастрономічний (с.Шабо, м.Одеса, Кілівський район, м.Вилкове, с.Криничне); екологічний (Кілійський район, господарство Фрумушика-Нова, м.Татарбунари, Роздільнянський район, Савранський ліс); етнографічний (с.Усатово, с.Нерубайське, Цвинтар Сотнікової Січі).

В Одеської області налічується біля 109 об'єктів природно-заповідного фонду національного значення, серед яких 1 біосферний заповідник (Дунайський); 3 національних природних парків («Куяльницький»; «Тузовські лимани», «Нижньодністровський»); два пам'ятники природи державного значення – «Одеські катакомби» та «Михайлівський яр». Область нараховує близько 24 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення. У дельті Дунаю розташований унікальний біосферний заповідник «Дунайські плавні». На березі Тилигульського лиману розташований регіональний ландшафтний парк Тилігулі.

Важливу роль відіграє культурно-рекреаційне господарство Одеської області. Сприятливі кліматичні умови Примор'я, численні пляжі, тепла морська вода, ріпа лиманів, лікувальні грязі, мінеральні джерела зумовлюють його загальнодержавне значення. Серед курортів Одеської області можна виділити основні відомі заклади: Аркадія, Великий Фонтан, Кароліно-Бугаз, Куяльник, Лузанівка, Чорноморка тощо. Самим відомим та старішим курортом Одеси є Куяльник, який відомий своїми лікувальними грязями.

Миколаївська область має природно-кліматичні умови, морські піщані пляжі вздовж Чорноморського узбережжя та мальовничі ландшафти берегів Південного Бугу і численних водосховищ, джерела мінеральної води, запаси лікувальних грязей (Тилигульського та Бейкушанського лиманів), лісові масиви, бази відпочинку та курортні зони (с.Коблево) для значного розвитку рекреаційного потенціалу туристичної галузі. Найперспективнішими видами туристичної галузі на Миколаївщині є екологічний, сільський (зелений), історико-культурний, промисловий, індустріальний, молодіжний, активний

види туризму (рафтинг, кайтинг, джампінг, пішохідний туризм, спортивне орієнтування тощо).

В цій області налічується понад 150 територій та об'єктів природно-заповідного фонду; біосферний заповідник «Волижин ліс», о-в Довгий, о-в. Круглий; два національних природних парку («Бузький Гард», «Білобережжя Святослава»); п'ять регіональні ландшафтні парки («Кінбурнська коса», «Гранітно-степове Прибужжя», «Тилігузький», «Приінгульський», «Висунсько-Інгулецький») тощо.

Карпатський район має найпотужніший лісовий рекреаційний потенціал України, що складає 52 % об'ємного та 51% вартісного потенціалу природних рекреацій країни. Одним з основних компонентів цього потенціалу є різноманітні мінеральні води, на базі яких сформувалися бальнеологічні та кліматичні курорти (лікувально-діагностичні кабінети, кабінети масажу та лікувальної фізкультури, фізіотерапевтичні кабінети, водолікарні, інгаляції, аеросолярії) державного та місцевого значення, територія яких складає 156 га.

В Карпатському районі налічується понад 1800 територій та об'єктів природно-заповідного фонду України. Серед найвідоміших національних природних парків серед туристів можна виділити: «Синевир», «Ужанський», «Зачарований край», «Карпатський», «Гуцульщина», «Галицький», «Синьогора», «Верховинський», «Яворівський», «Сколівські Бескиди», «Північне Поділля», «Бойківщина», «Королівські Бескиди», «Вижницький», «Черемоський», «Хотинський». Також у цьому районі наявні природні заповідники: у Львівській області – Розточчя; в Івано-Франківській – «Горгани». В Закарпатській області розташований один біосферний заповідник – Карпатський.

Цей район має великий потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму (бальнео-лікування, грязе-лікування, озокерито-лікування, клімато-лікування), ландшафтний (лісові і половинні ландшафти, ландшафти схилів, сприятливі облаштування гірськолижних полів), археологічний (залишки

стародавнього Галича, трипільські поселення на р.Дністер, руїни скельних фортець, старослов'янські городища); історико-культурний (більш ніж 6 тис. пам'яток архітектури); сільський (зелений) туризм тощо.

Придніпровський район до складу якого входять Дніпропетровська та Запорізькі області, в якому розвинені пізнавальний, лікувально-оздоровчий, рекреаційний, реабілітаційний, промисловий та сільський туризм. Цей район багатий на історико-культурні ресурси та пам'ятники, серед яких можна виділити природні заповідники Дніпровсько-Орільський, «Кам'яні могили»; національні природні парки «Великий Луг», «Приазовський національний природний парк», унікальний історичний комплекс о. Хортиця. Цей район має бальнеологічні ресурси (солоний лиман, узбережжя Азовського моря, бальнеологічні курорти степової зони); лікувальні природні ресурси (грязь, ропа лиману, питна вода). Придніпровський район має велику кількість заповідників та дендропарків.

До складу Подільського туристичного району входить найменш урбанізовані Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області. Серед потенціалу цього району можна виділити природні ділянки річок Дністер, Південний Буг, Смотрич, Случ та водосховища (Дністроське, Заложцівське). [27] У Вінницькій та Хмельницькій областях наявні мінеральні води – 12 освоєних родовищ (Острівне, Тяжилівське, Черепашинське, Регіна, Немирівське, Новохмельницьке, Хмельницьке) найціннішими з яких є гадномінеральні ресурси Новохмельницького та Хмельницького родовищ радонових вод (курорт «Хмельник») та 5 у Тернопільській області. Також наявні в цьому районі родовища торф'яних грязей – «Войтоцьке» (Вінницька область) та «Конопківське» (Тернопільська область). Території та об'єкти природно-заповідного фонду складають 1621 одиницю, серед яких національні природні парки – 3 («Подільські Товтри», «Мале Полісся», «Кармелюкове Поділля»); природний заповідник «Медобори», велика кількість парків-пам'яток садово-паркового господарства тощо [12].

Харківська, Полтавська та Сумська області входять до складу Північно-Східного туристичного району. Ці області багаті на історико-культурні пам'ятки національного та місцевого значення («Гомільшанські ліси», «Дворічанський», «Слобожанський», «Гетьманський», «Деснянсько-Старогутський», «Пирятинський», «Нижньосульський», «Печенізьке поле», «Великобурлуцький степ», «Ізюмська лука» тощо). Взагалі в районі наявні більше ніж 9600 пам'яток культурної спадщина. На території Північно-Східного району функціонує відомий всім курорт «Миргород». У всіх областях району наявні водні ресурси для розвитку потенціалу рекреаційного туризму. Також наявний потенціал для розвитку сільського (зеленого) туризму (екологічна стежка «о.Масальський») [13; 14; 15].

До Столичного району входять Київська, Житомирська та Чернігівська області, які поступаються площиною та кількістю населення Причорноморському району. В цьому районі наявні лісові ресурси. У цьому районі переважно розвиваються пізнавальний, пішохідний, водний, релігійний, діловий, навчально-освітній, спортивний туризм. Район виділяється наявністю лісових та водних (Дніпро, Десна, Прип'ять, пониззя Сожу, Сейму тощо) ресурсів, а також наявністю мінеральних джерел з радоновими водами, торфовими і сапропелевими лікувальними грязями (Миронівка, Біла Церква, Кончі-Засп, Березань, Житомир, Чернігів). В Столичному районі наявні більше ніж 1450 території та об'єкти природно-заповідного фонду, серед яких національних природних парків в Чернігівській області – 3 («Ічнянський», «Мезинський», «Залісся»); Київській – 2 («Залісся», «Білоозерський»); м.Київ – 1 («Голосіївський»).

Центральний район (Черкаська та Кіровоградська області), де налічується біля 812 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, популярними для туристів з яких є дендропарк «Софіївка» та заповідник Т.Г.Шевченка. На території району налічується більше ніж 120 закладів харчування. Наявні різноманітні об'єкти сфери дозвілля: театри, концертні організації, музеї, кінотеатри, відео-зали, клубні заклади. Черкаська область

багата на річки (1037 річок), а також наявність мінеральних вод (с.Моршин, м.Золотоноша, Драбівський район, с.Безбородьки), що дає потенційну можливість розвивати лікувально-оздоровчий туризм, водний тощо. У центральній частині Черкаської області знаходиться один з найбільших острівних масивів будово-соснових лісів в Україні – «Черкаський бір». Кіровоградщиною протікають найбільші річки країни – Південний Буг та Дніпро та нараховується ще біля 8 середніх річок і 202 річки довжина яких більше 10 км. Також в області наявний відомий санаторій «Дружба» для лікування за допомогою озокериту (озокеритотерапія).

Загальна характеристика рекреаційного потенціалу туристичної галузі наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Характеристика рекреаційного потенціалу туристичної галузі України

Рекреаційна зона	Рекреаційні регіони	Перелік областей, в межах яких відбувається формування регіонів	Площа території (тис. кв. км.)	Питома вага рекреаційного фонду розміщення (%)	Рекреаційні райони	Рекреаційний профіль	Найважливіші курорти та туристичні центри
I. Західна	1. Карпатська	Закарпатська, Львівська, Чернівецька, Івано-Франківська	56,6	10,0	Передкарпатський Закарпатський	1. Багатопротуральний, переважно курортно-оздоровчий 2. Переважно туристично-оздоровчий 3. Гірсько-спортивний	Трускавець, Моршин, Свалява, Львів, Яремче, Івано-Франківськ, Ужгород, Чернівці
	2. Придністровський (державно-регіонального значення)	Тернопільська, Вінницька, Хмельницька (півд. частина)	60,9	3,0	Подністроський	Оздоровчо-туристичний	Кам'янець-Подільський, Залішки, Міжгір'я
II. Центральна-Українська	3. Подільський (державно-місцевий)	Тернопільська, Вінницька, Хмельницька (півн. частина)	60,9	3,0	Південно-Бугський	Оздоровчо-туристичний	Сатанів, Почаїв, Хмільник, Немирів

	4. Придніпровський (державно-міжнародний)	Київська, Чернігівська, Черкаська, кіровоградська, Дніпропетровська, Полтавська	167,0	9,0	Стоичний (Середньо - Дніпровський)	Туристично-оздоровчий	Київ, Чернігів, Канів, Умань, Черкаси, Миргород
	5. Поліський (державно-міжнародний)	Київська, чернігівське, Волинська, рівненська, Житомирська, Сумська	94,0	5,0	Західно-Поліський	Оздоровчо-туристичний	Луцьк, Острог, Рівне, Шацьк
III. Східні	6. Придонецький (місцево-регіональний)	Харківська, Донецька (півн. частина), Луганська	63,3	7,0	Сперсько - Донецький	Оздоровчий і екскурсійно-туристичний	Бермін-води, Слов'янськ, Слов'яногірськ, Харків, Краснодар, Суми, Тростянець
IV.	7. Причорноморський (державне)	Одеська, миколаївська, Херсонська	86,4	25,0	Одеський	Лікувально-оздоровчо-туристичний	Одеса, Ізмаїл, Очаків, Коблево, Сергіївна, Гопрі, Скадовськ, Лазурне
	8. Кримський (міжнародний)	АР Крим	27,9	30,0	ПБК	Багатопрофільний, переважно курортно-оздоровчий	Вел. Ялта, Вел. Алушта, Євпаторія, Саки, Судак, Феодосія, Бахчисарай

Провівши дослідження наявного рекреаційного потенціалу туристичної галузі України, можна зробити висновок про забезпечення наявних ресурсів. Але необхідно звернути увагу на поліпшення надання кваліфікованих послуг та умов відпочинку використовуючи наявні рекреаційні ресурси для задоволення потреб туристів.

2.2. Дослідження впливу російського вторгнення на розвиток рекреаційного потенціалу України

Україна має великий рекреаційний потенціал туристичної галузі, який суттєво постраждав внаслідок повномасштабного вторгнення російських загарбників 24 лютого 2022 року. Сума збитків завданих російськими агресорами українській інфраструктурі становить більше 127 млрд.дол США [10]. В наслідок атак російськими окупантами значно пошкоджені рекреаційні об'єкти України, а саме: історії, культури, природи, що стає загрозою для розвитку збалансованого потенціалу рекреаційного потенціалу країни.

Рядовий аудит встановив суттєві збитки внаслідок руйнувань або знищення російськими загарбниками української культурної спадщини на 22 червня 2022 р. (табл. 2.2.)

Таблиця 2.2

Втрати та попередня оцінка потреб секторів туристичної галузі внаслідок війни рф проти України на червень 2022р. [26]

Види витрат	Одиниця кількості	Первісна кількість об'єктів	Кількість пошкоджених об'єктів	Оцінка витрат, млрд. грн	Оцінка витрат, млрд. дол. США
Прямі збитки інфраструктури					
Зруйновано					
Релігійні установи	од.	н.д.	17	1,4	0,1
Спортивні культури	од.	1656	24	2,4	0,1
Молодіжні центри	од.	н/д	5	0,01	0,00
Культурна сфер	од.	2135	280	9,6	0,4
Туристичні сфера	од.	1876	28	0,3	0,0
Пошкоджено					
Релігійні установи	од.	н.д.	19	0,8	0,0
Спортивні культури	од.	1656	71	1,7	0,1
Молодіжні центри	од.	н/д	23	0,01	0,0
Культурна сфер	од.	2135	247	5,6	0,2
Туристичні сфера	од.	1876	21	0,1	0,0
Загальні прямі збитки інфраструктури			683	21,9	0,7

Непрямі втрати економіки					
Зменшення доходів галузі культури та спорту	x	x	x	15,5	0,5
Зменшення доходів туристичної галузі	x	x	x	110,8	3,8
Загальні непрямі втрати галузі	x	x	x	126,3	4,3
Потреба у відновленні					
Ремонт та відбудова пошкоджених активів у сфері культури	x	x	x	20,7	0,7
Ремонт та відбудова пошкоджених активів у спортивній сфері	x	x	x	4,9	0,1
Ремонт та відбудова пошкоджених релігійних об'єктів та установ	x	x	x	3,0	0,1
Ремонт та відбудова об'єктів туристичної галузі	x	x	x	0,4	0,0
Компенсація частини непрямих втрат на підтримку та відновлення підприємств культурної сфери	x	x	x	3,1	0,1
Компенсація частини непрямих втрат на підтримку та відновлення підприємств туристичної сфери	x	x	x	11,1	0,4
Витрати на обстеження прибережної туристичної зони на предмет розмінування	га	x	2000000,00	0,9	0,0
Витрати на розмінування прибережної туристичної зони	га	x	200000,00	4,4	0,2
Загальна потреба у відновленні галузі	x	x	x	48,5	1,6

Кількість зруйнованих російськими окупантами об'єктів культурної спадщини в областях України станом на травень 2022 р. наведено на рисунку 2.1.

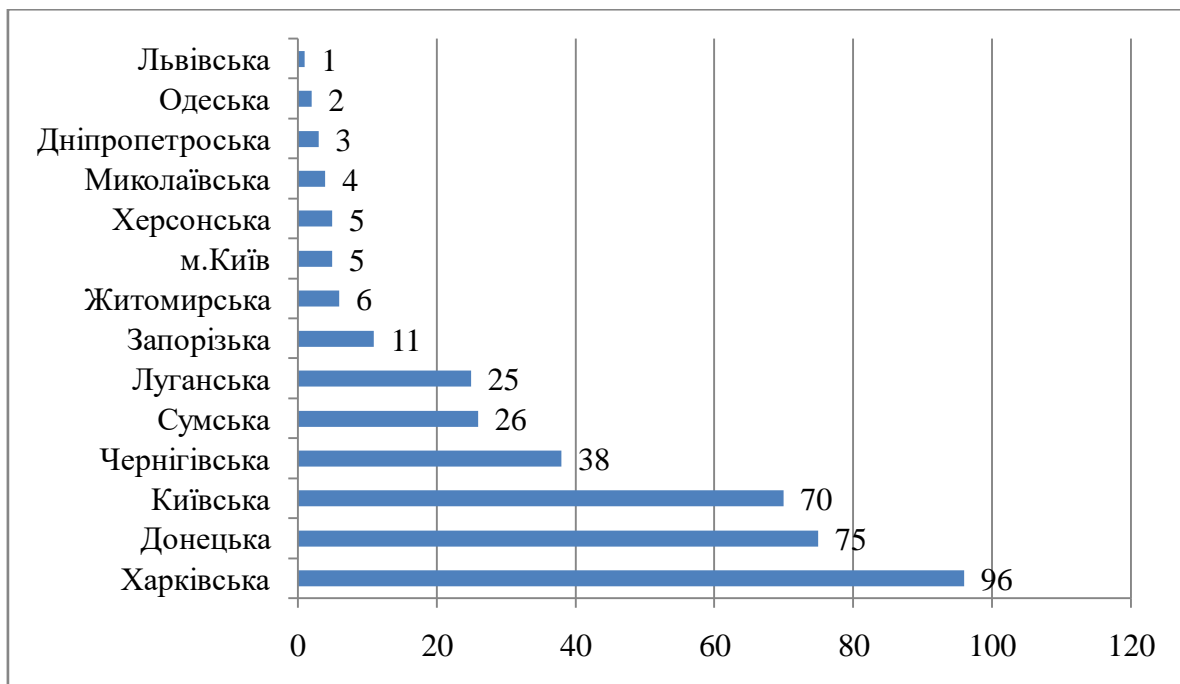

Рис. 2.1. Кількість зруйнованих об'єктів культурної спадщини України

Станом на 25 травня 2023 року пошкоджено та зруйновано внаслідок російського вторгнення 1520 об'єктів культурної інфраструктури (клубні заклади, бібліотеки, музеї, театри, філармонії, заклади мистецької освіти) України, з них 541 об'єкти зруйновано повністю (рис. 2.2).

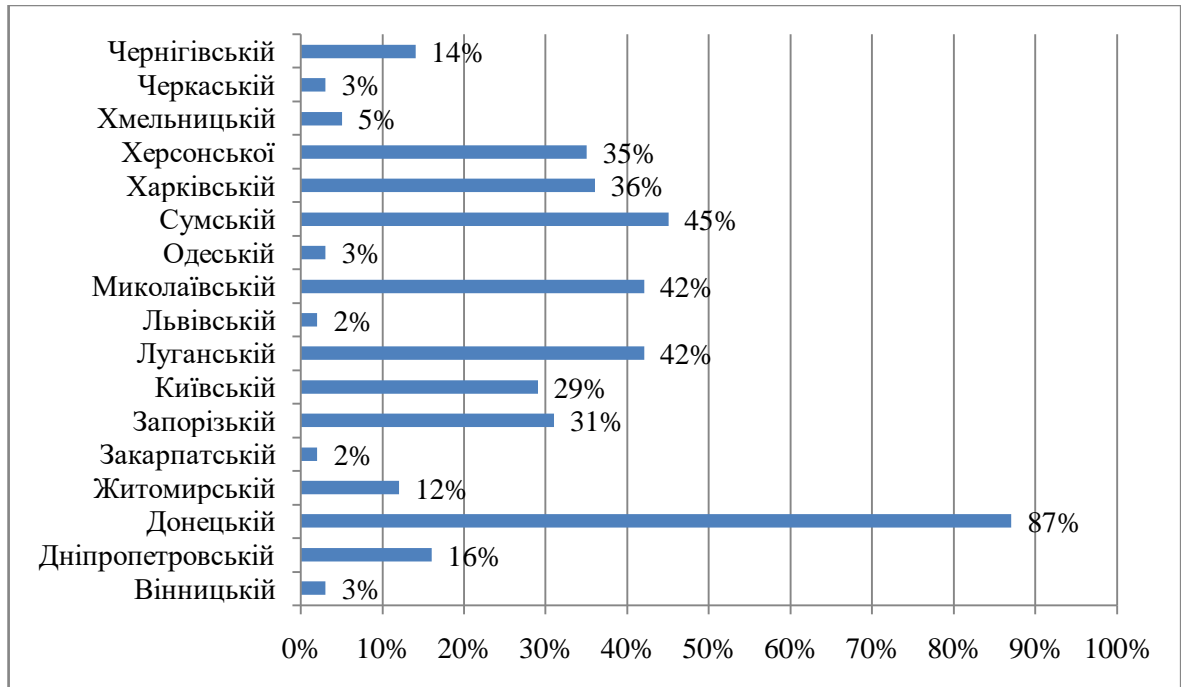

Рис. 2.2. Пошкоджено та зруйновано культурної інфраструктури в Україні станом на 25 травня 2023р.

Серед пошкодженої культурної інфраструктури в різних областях України 571 бібліотек, 82 музеї та галереї, 25 театри та філармонії, 115 заклади мистецької освіти, відбудова яких потребує \$100 мільярдів. Слід зазначити, що наразі немає можливості точного підрахунку збитків, які нанесли російські дії об'єктам культурної інфраструктури, майже вся Луганська область та більшість частин територій Херсонської, Запорізької та Донецької областей досі перебувають у тимчасовій окупації. В таблиці 2.3. наведено рекреаційний потенціал туристичної галузі тимчасово окупованих територій України.

Шкоду нанесену війною рекреаційному потенціалу туризму України оцінимо за даними державних фінансів, а саме надходжень до державного

бюджету від туристичної галузі у порівнянні з аналогічним періодом (рис. 2.3.).

Таблиця 2.3.

Рекреаційний потенціал туристичної галузі тимчасово окупованих територій України [13]

Область	Об'єкти природного заповідного фонду	Історичні та пам'ятки архітектури	Значущі об'єкти
Миколаївська	89 територій, в т.ч. частина Чорноморського біосферного заповідника	3,3 тис. пам'яток, у тому числі 143 пам'ятки, 3 музеї з 8 відділами та історико-археологічний заповідник «Ольвія»	Сприятливий клімат, піщані пляжі уздовж Чорноморського узбережжя, джерела мінеральних вод, лікувальні грязі
Херсонська	69 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, 2 біосферні заповідники – Асканія-Нова ім.Ф.Е.Фальц-Фейна і Чорноморський	5,9 тис пам'яток, з них 143 входять до Державного реєстру національного надбання, 3 музеї з 6 філіями і відділами	Чорноморське і Азовське узбережжя в межах області (>200 км).
Запорізька	299 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, частина відділу українського степового заповідника «Кам'яні Могили»	6,8 тис пам'яток, в тому числі 25 пам'яток архітектури і містобудування, 3 заповідники, 16 музеїв із 2 відділами. Національний заповідник «Хортиця»	Сприятливі кліматичні умови, узбережжя Азовського моря.
Одеська	92 природно-заповідні території, в тому числі заповідник Дунайські плавні, пам'ятки природи – Михайлівський яр і Одеські катакомби, ботанічний сад Одеського університету.	7,4 тисяч пам'яток, з яких 1440 – пам'ятки містобудування і архітектури. 3 музеї з 7 філіялами і відділами, в тому числі перший в Україні музей – музей старожитностей в Одесі.	о. Зміїний площею 1,5 км ² . Сприятливі кліматичні умови, численні пляжі (>300 км), лікувальні грязі, джерела мінеральних вод.
Харківська	135 територій та об'єктів природно-заповідного фонду.	Загальна кількість пам'яток складає 2535 одиниць, 15 державних музеїв і заповідників	Мінеральні джерела, курорти Березівські мінеральні води і Рай-Оленівка.

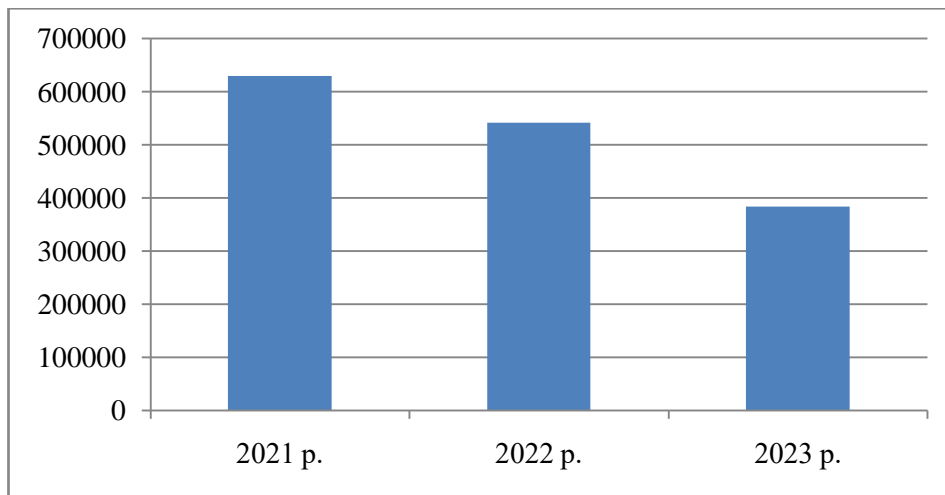

Рис. 2.3. Надходжень до державного бюджету від туристичної галузі України за перші три місяці 2021-2023 рр.

Як бачимо на рисунку, за перші три місяці 2023 р. організаціями туристичної галузі сплачено на 29% (383 млн 221 тис грн.) менше за аналогічний період у 2022 р. (540 млн 406 тис грн.), а у 2021 році за перші три місяці представниками туристичного бізнесу перераховано 629 млн 135 тис грн.

За видами туристичної діяльності динаміка надходжень до державного бюджету наведено у табл. 2.4.

За десять місяців 2022 року найбільше відрахувань до державного бюджету здійснено готелями і подібними засобами тимчасового розміщення в розмірі 672141 тис. грн., але це майже на 35% менше порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Дослідження показало, що найменше відрахувань у 2022 році порівно з 2021 роком до державного бюджету було закладами діяльності засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання на 67%. Але за даними I півріччя 2023 року податкові надходження від представників туристичної галузі України зросли відносно аналогічного періоду 2022р. Сплата податків до державного бюджету за областями країни наведено на рисунку 2.4.

**Надходження до державного бюджету за КВЕД у галузі туризму
(дані 01.10.2021-01.10.2022 рр.)**

КВЕД	на 01.10.2021р.		на 01.10.2022р.		відхилення, +/-	
	тис.грн.	частка у загальному обсязі, %	тис.грн.	частка у загальному обсязі, %	тис.грн.	%
Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування	1030891,78	57,06	672141,44	56,75	-358750,34	-34,80
Діяльність туристичних агентств	185313,35	10,26	175491,74	14,82	-9821,61	-5,30
Діяльність туристичних операторів	184426,25	10,21	125409,85	10,59	-59016,40	-32,00
Діяльність засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання	334908,58	18,54	110854,74	9,36	-224053,84	-66,90
Діяльність інших засобів тимчасового розміщування	70982,53	3,93	100582,24	8,49	29599,71	41,70
Разом	1806522,48	100,00	1184480,01	100,00	-622042,47	34,43

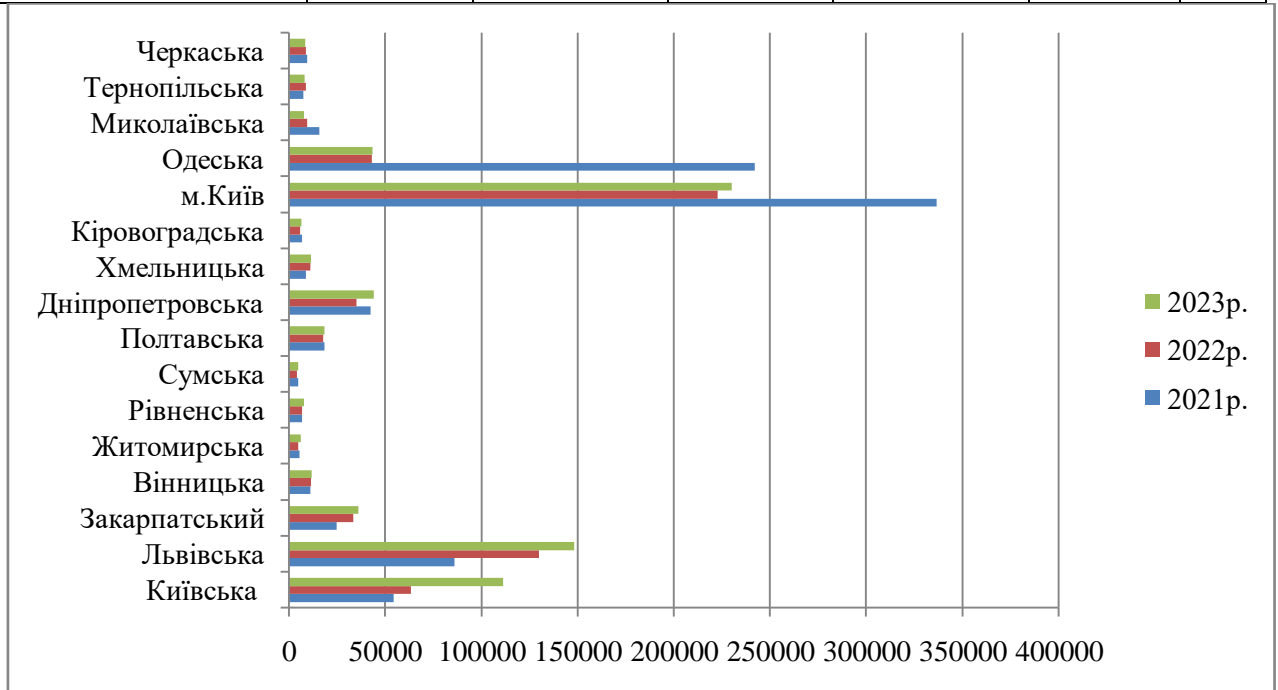

Рис. 2.4. Податкові надходження від представників туристичної галузі за регіонами України за 10 місяців 2021-2023 рр.

З наведеного рисунку ми можемо зробити висновок, що за перше півріччя 2023 року відбувся приріст податкових надходжень від організацій туристичної галузі країни в деяких областях, а саме: м.Київ, Львівській, Закарпатській, Житомирській, Рівненській, Сумській, Полтавській, Дніпропетровській, Хмельницькій та Кіровоградській. В Одеській, Миколаївській, Тернопільській, Івано-Франківській та Черкаській областях спостерігається значний спад надходжень. Найбільший спад податкових надходжень спостерігається в областях, які знаходяться у зоні бойових дій: Херсонській (92%), Луганській (88%), Донецькій (72%), Запорізькій (65%), Чернігівській (44%), Харківській (34%).

Отже, можна зробити висновок, що рекреаційний потенціал туристичної галузі зазнав негативного впливу через російське вторгнення, що призвело до зменшення внутрішнього та міжнародного туризму, в деяких областях України взагалі неможливо здійснювати туристичну діяльність. Відновлення діяльності рекреаційного туризму в Україні можливе після припинення бойових дій на всій території країни, де окупації багатьох територій, відновлення всієї інфраструктури, в тому числі і транспортної та рекреаційних ресурсів.

2.3. Сучасний стан рекреаційного потенціалу Київської області

Київська область має потужний рекреаційний потенціал для розвитку багатьох видів туризму (рис. 2.5.).

Для повноцінного дослідження основних тенденцій розвитку та наявності рекреаційного потенціалу Київської області необхідно проаналізувати статистичні дані, але нажаль, сьогодні через повномасштабне вторгнення рф більшість ресурсів, в тому числі «Укрстат» не надають актуальну інформацію щодо діяльності туристичної галузі країни, Київської області в тому числі. Кількість туристів, яких обслуговували туристичні оператори та туристичні агенти в Київській області наведено у табл. 2.5.

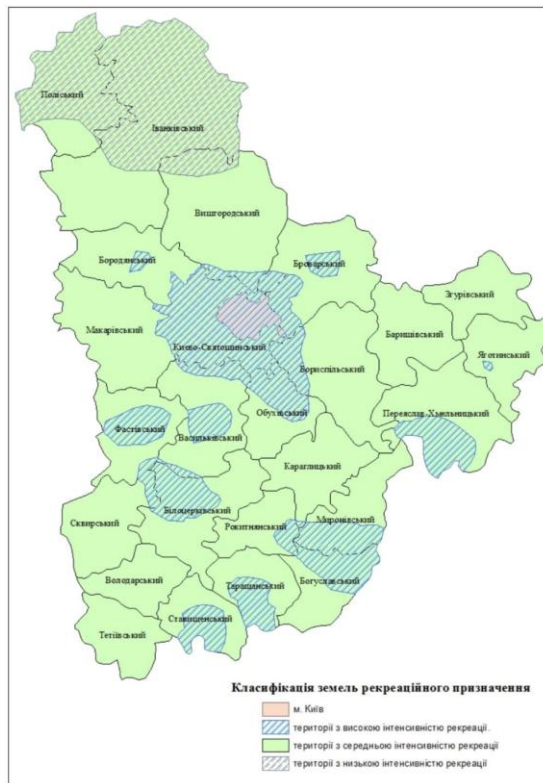

Рис. 2.5. Рекреаційний потенціал Київської області

Таблиця 2.5

**Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами,
за видами туризму**

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	У тому числі		
		в'їзні (іноземні) туристи	виїзні туристи	внутрішні туристи
2016	25008	-	22569	2439
2017	36983	11	34811	2161
2018	66386	40	63025	3320
2019	86926	26	84374	2526
2020	47950	94	45151	2705

Дані на момент дослідження за період 2021-2023 відсутні

З таблиці можна зробити висновок, що кількість обслугованих туристів у 2020 році зменшилась у два рази відносно попереднього періоду у зв'язку з пандемією COVID-19, що негативно вплинуло на діяльність туристичної діяльності в Київській області.

Кількість закладів культури Київської області значно впливає на розвиток рекреаційного потенціалу галузі. В області наявні 45 музеїв, 817

бібліотек, 784 установ клубного типу, 63 школи естетичного виховання, парки культури та відпочинку (Добропарк, парк «XII Місяців», парк «Київська Русь», сімейний екопарк «Ясногородка», національний природний парк «Залісся», ландшафтний парк «Буки», парк «Острів Сакури» тощо), 1 будинок органної та камерної музики – Білоцерківський міський будинок органної та камерної музики, 2 театри – Білоцерківський український робітничо-селянський театр імені Леся Курбаса, Київський академічний обласний музично-драматичний театр імені П.К.Саксаганського, 14 кінотеатрів. Також на території області розташовано 2067 пам'яток археології, з них 25 національного значення; 1353 пам'ятки історії, з яких 6 національного значення (Додаток А); 169 пам'ятки архітектури та містобудування місцевого значення (53 національного значення) (Додаток Б); 165 пам'яток монументального мистецтва; 15 пам'яток садово-паркового мистецтва; 90 пам'яток науки та техніки. Наявна велика кількість об'єктів релігійного туризму, серед яких: 1953 релігійні організації, 22 монастирі, 9 духовних навчальних закладів та 33 громадські об'єднання національних меншин [24].

За період війни в Україні пошкоджено та зруйновано понад 180 об'єктів культури в Київській області, з яких 133 закладів культури, станом на квітень 2023 року відновлено 35 закладів культури. Також зазнали руйнувань три музеї (Вишгородський історико-культурний заповідник, Національний музей-заповідник «Битва за Київ 1943», Ірпінський краєзнавчий музей). Також зазнали пошкоджень на руйнувань під час війни 63 мистецькі школи, 75 бібліотек, 58 клубних закладів.

Природно-заповідний фонд нараховує 16 заказників, 2 пам'ятника природи («Урочище Бабка», «Круглик»), 1 дендропарк («Олександрія»), 3 парки-пам'ятки загального значення («Кагарлицький», «Згурівський», «Ташанський»). Території та об'єкти місцевого значення налічують 111 заказників; 102 пам'яток природи; 13 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва; 4 регіональних ландшафтних парків («Трахтемирів»,

«Богуславль», «Пташиний рай», «Яготинський імені Гетьмана Кирила Розумовського») та 24 заповідних урочищ.

Основні рекреаційні ресурси місцевого значення Київської області представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Рекреаційні ресурси місцевого значення Київської області

Баришівський район	Бакумівський заказник, заказник «Дубина», «Подільський», «Борщівський», пам'ятка природи «Вибла могила», парк садово-паркового мистецтва «Альта»
Білоцерківський район	Заповідне урочище «Малишки», пам'ятка природи «Щербаки», парк садово-паркового мистецтва «Томилівський»
Богуславський район	Заповідне урочище «Турчино», пам'ятка природи «Медвин дуб» та «Відслонення богуславських гранітів», ландшафтний парк «Богуславль»
Бориспільський район	Заказники «Болото Біле», «Процівський», «Бориспільські острови», «Кілов-Рудяків», «Нечаївщина», урочище «В'язове», парк садово-паркового мистецтва «Сулимівський», пам'ятка природи «Катеринин дуб»
Бородянський район	Заказники «Бурковиця», «Сторожівці», пам'ятки природи «Дуби», «Дубові насадження», «Смерека», «Соснові насадження», «Сосново-дубові насадження»
Васильківський район	Заказники «Васильківські Карпати», «Ковалівський Яр», «Невідомщина», «Омелькова гора»
Вишгородський район	Заказники «Глибокий ліс», «Дмитрівський», «Лісовичі», «Любимевський», «Чернинський»
Ірпінь	Заказники «Криничка», «Ворзельський», «Дуб Прадуб», «Гюльпанове дерево»
ПереяславХмельницький район	Пам'ятка природи «Два товариша», «Три брати», «Урочище гірка», «Криниця Св. Георгія», «ДніпровоЯненковий вал»
Фастівський район	Заказники «Кожанська балка», «Урочище Кончаки», парк садово-паркового мистецтва «Молодіжний», «Фастівський»

У Вишгородському районі відбувається багато крафтових виробництв, розвинуто вітрильний та гірськолижний спорт, наявні промислові об'єкти.

Територією Київської області протікають 1523 річки, загальна довжина яких 8,7 тис.км. (табл. 2.7.), біля 141 озеро загальною площею понад 471 га, а також наявні 13 водосховищ та 146 ставків. Водний фонд області надає можливість розвитку лікувально-оздоровчого туризму в цій області.

Основні річки Київської області та їх протяжність

Основні річки	Площа басейну в межах області, км ²	Річки довжиною більше 10 км		Річки довжиною менше 10 км	
		кількість, шт	протяжність, км	кількість, шт	протяжність, км
Прип'ять	3170	10	206	16	45
Уж	2010	21	451	67	180
Терів	3830	34	719	195	594,8
Ірпінь	2450	22	480	198	419,6
Дніпро	27220	30	701	106	306
Десна	900	7	189	12	60
Стугна	787	10	199	100	204
Красна	330	4	106	29	66
Рось	7650	59	1469,5	415	835,6
Трубіж	3724	23	639,5	48	125
Супій	922	6	157	8	21
Перевод	200	7	130	2	3
Гнилий Тікич	774	12	242	81	182
РАЗОМ:	53967	245	5689	1277	3042

На території Київської області розташовані понад 440 закладів оздоровлення та відпочинку дітей (станом на 2019 р.) (табл. 2.8). У 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19 кількість працюючих закладів значно скоротилась у Київській області, тільки 59 закладів спортивного напрямку продовжили працювати і забезпечили 24418 місць для відпочинку. Нажаль дані 2022-2023 року відсутні, але вже зараз можна відзначити зростаючу роль потреб дітей у збереженні та відновленні здоров'я.

Таблиця 2.8

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Київській області, 2016-2019рр.

Рік	Кількість закладів, одиниць		У них місць, одиниць		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі заклади оздоровлення
2016	433	13	4860	3247	35804	11811
2017	415	11	4703	3013	34819	9393
2018	453	4	3705	1075	31910	3202
2019	443	4	3973	1150	32572	3390

Серед найвідоміших дитячих санаторіїв Київської області можна виділити: «Поляна» смт Баришівка; «Барвинок» м.Боярка»; «Дружний» смт Буча; «Орлятко» смт Ворзель; «Санаторій для батьків з дітьми «Дубки» м.Ірпінь; «Пролісок» смт Козин; «Салют»; «Світлячок»; «Ялинка»; «Ластівка»; «Лісова поляна»; «Озерний» та «Пуща-Водиця». Для дорослих працювали до початку повномасштабної війни санаторії: «Дубрава»; «Жовтень»; «Ворзель»; «Конче-Заспа»; «Пуща-Водиця»; «Чайка».

Одним з рекреаційних ресурсів потенціалу туристичної галузі області є Київське море, де функціонують курорти та бази відпочинку («Політехнік», «Рибацький стан», «Ебісу», «ЯменСад», «Лісна», «Джинтама-Бриз», «SobiClub», «Вишгород» тощо), які надають безліч різноманітних послуг відпочинку та розваг, а саме: ловля риби, апартаменти з басейном, катання на катерах, різні види ігор типу пейнтболу тощо.

Також, в області виявлено мінеральні родонові води малої мінералізації та різного хімічного складу, які зосереджені: Миронівське, в поселенні Владиславовка на курортній місцевості Конча-Заспа на курорті Біла Церква, у курортній місцевості Конча-Заспа, поблизу Броварів, столові мінводи - «Київська», «Оболонь», «Бориспільська», «Березаньська», «Чорнобильська» (у минулому), «Курортна», «Софія Київська», «Каліпсо».

Серед 56 міст та сіл мають найбільший рекреаційний потенціал Київської області: Ірпінь, Біла Церква, Вишгород, після вторгнення російських окупантів Буча, Гостомель (воєнний туризм), Чорнобиль тощо [2; 23]. Найпопулярнішими туристичними об'єктами Київської області серед туристів є Чорнобильська зона відчуження (радіоактивний туризм та кіно-туризм), Лиса гора, ландшафтний парк с.Буки, Добропарк, Парк «Київська Русь», гора Тотоха, Змієві Вали (с.Круглик та с. Ходосівка), Трипілля та інші.

В цій області також розвивають такі види туризму ярмарковий (сільськогосподарські) та фестивальний, наприклад, всеукраїнський фестиваль народної творчості «Переяславський ярмарок 2021»; всеукраїнський історико-музичний фестиваль «Під Поктором Тризуба»

(м.Боярка); мото-рок-фестиваль від МД «Байконуті» м.Яготин; міжнародний еко-культурний фестиваль «Трипільське коло» біля міста Ржищев, фестиваль повітряних куль тощо.

Серед інших видів туризму, які користуються попитом серед туристів Київської області можна виокремити наступні: лікувально-оздоровчий та реабілітаційний (рекреаційні центри Білої Церкви, Ворзеля, Пущі-Водиці, Конча-Заспи, Пірного, Лютіжа, Клавдієво-Тарасового та Бучі), релігійний (Храм Святого Євгенія (с.Буки), Покровська церква у Фастові, дерев'яна церква Ірарна Богослова (с.Острійки), Успенська церква (с.Вільховець), Києво-Печерська Лівра (м.Київ), культурно-пізнавальний (Межигір'я, фабрика ялинкових іграшок, парк «Олександрія», Буки, Трипілля тощо), розважальний («Диваки Білої Церкви», «Фотосафарі і резиденція Сухолуччя», «Від квітів до равликів: Дендропарк, Томашівка, Мазепинці»), діловий (готельно-ресторанний комплекс «Стара Вежа» м.Бориспіль; SobiClub с.Хотянівка тощо), екстремальний (Чорнобильська АЕС; «Урочище Безодня»; авіаційно-технічний клуб ЄвроСтар с.Гоголів), водний та повітряний тощо, а серед інших сьогодні можна виділити нові види туризму воєнний та волонтерський.

З проведеного дослідження можна зробити висновок, що Київська область має значний рекреаційний потенціал туристичної галузі, який стрімко розвивався, створювалися яскраві конкурентоспроможні туристичні пакети, екскурсії, активний та оздоровчий відпочинок, культурні програми та змістовне дозвілля для дітей та дорослих до початку війни. Наразі необхідно відновлення туристичних ресурсів, налагодження роботи з існуючими суб'єктами та об'єктами туристичної галузі, відновлення енергетичної та туристичної інфраструктури.

.Висновок до 2 розділу

Провівши дослідження наявного рекреаційного потенціалу туристичної галузі України, можна зробити висновок про забезпечення наявних ресурсів.

Але необхідно звернути увагу на поліпшення надання кваліфікованих послуг та умов відпочинку використовуючи наявні рекреаційні ресурси для задоволення потреб туристів.

Рекреаційний потенціал туристичної галузі зазнав негативного впливу через російське вторгнення, що призвело до зменшення внутрішнього та міжнародного туризму, в деяких областях України взагалі неможливо здійснювати туристичну діяльність. Відновлення діяльності рекреаційного туризму в Україні можливе після припинення бойових дій на всій території країни, де окупації багатьох території, відновлення всієї інфраструктури, в тому числі і транспортної та рекреаційних ресурсів.

Київська область має значний рекреаційний потенціал туристичної галузі, який стрімко розвивався, створювалися яскраві конкурентоспроможні туристичні пакети, екскурсії, активний та оздоровчий відпочинок, культурні програми та змістовне дозвілля для дітей та дорослих до початку війни. Наразі необхідно відновлення туристичних ресурсів, налагодження роботи з існуючими суб'єктами та об'єктами туристичної галузі, відновлення енергетичної та туристичної інфраструктури.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗВИТКУ ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОГО ПРОДУКТУ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Формування туристичного продукту в сегменті цифрового туризму Київської області

У туристичній галузі цифрові технології цілеспрямовані на вирішення управлінських завдань та мають такі переваги: зниження витрат за рахунок оптимізації бізнес-процесів туристичних підприємств; гарантії виконання замовлень у бажаному обсязі та у визначені терміни; підвищення якості туристичного продукту за рахунок виробничих та управлінських технологій. Виходячи з цього, цифровий туризм – це сучасна концепція ведення туристичного бізнесу з використанням інноваційних інформаційних технологій. Зокрема, цифровий туризм охоплює сукупність інструментів та підходів до отримання, накопичення та використання інформації, спрямованої на формування попиту та обслуговування бізнес-процесів. Його можна розділити на такі напрямки (рис. 3.1.)

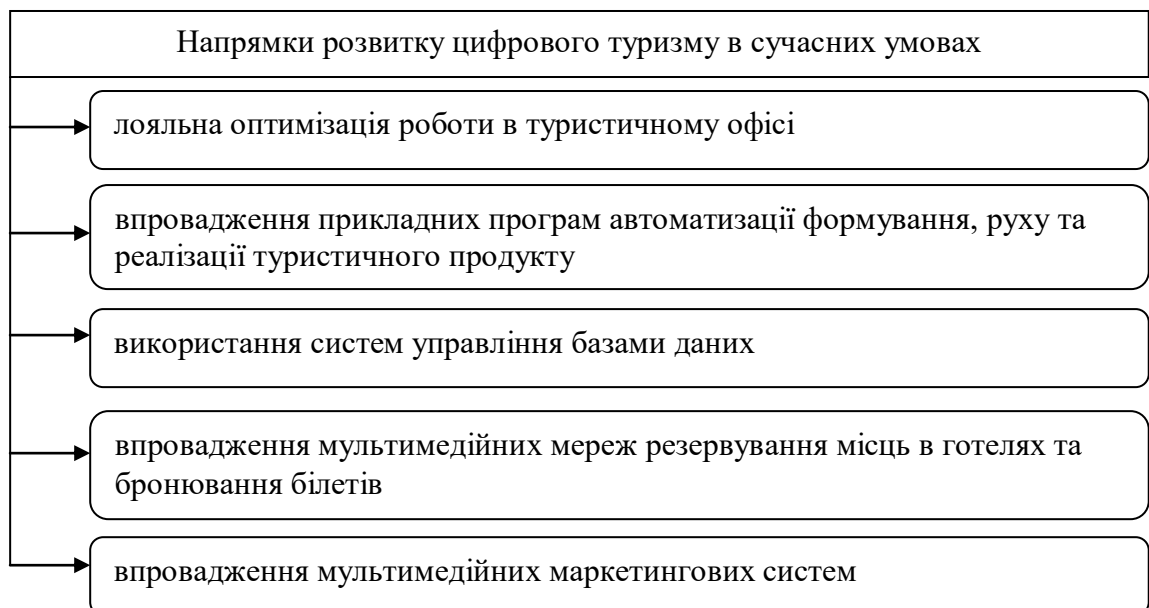

Рис. 3.1. Напрямки розвитку цифрового туризму в сучасних умовах

Відмінною рисою туристичного бізнесу в умовах цифровізації є особлива важливість інформаційної складової, велика кількість та різноманітність інформаційних потоків, яке супроводжується необхідністю постійної актуалізації, високою швидкістю обмінних інформаційних операцій між усіма суб'єктами бізнесу, складністю та дорожнечою цифрового обладнання та приладів, що забезпечують збереження, захист та передачу даних. Інформаційні взаємозв'язки існують між усіма учасниками туристичного ринку. Особливе місце займає інформація, призначена для кінцевих користувачів (туристів), так як цей компонент інформаційного супроводу туристичної діяльності грає ключову участь щодо туристичної привабливості і виборі туристів. Це зумовлено специфічними особливостями туристичного продукту та необхідністю надання максимально повної інформації про туристичні дестинації та пропонованих туристичних продуктів. Якість інформаційного супроводу туризму є важливим фактором, який безпосередньо впливає на споживчі характеристики туристичних продуктів та послуг. Багато в чому зміст інформаційного супроводу туристичної діяльності визначає імідж туристичних дестинацій та формує їх привабливість для клієнтів.

В умовах цифровізації та глобалізації, а за попередній період пандемії та сьогоденного воєнного стану в Україні, туристичного ринку зростає роль та значення якості інформаційного обміну між його учасниками. Насамперед, це стосується інформаційних процесів: турагент – туроператор – приймає туроператор. Для забезпечення конкурентоспроможності туристичного підприємства необхідно створення єдиного інформаційного простору: постачальник – продавець туристичного продукту. Якість та актуальність інформаційного супроводу туристичного бізнесу безпосередньо впливає на якість туристичних послуг, які надаються, тому що будь яка невідповідність або неточність в отриманій інформації споживачем може негативно вплинути на враження та туристичному досвіді, які отримує клієнт.

Особливої значущості набувають вплив цифровізації на зміну споживчого попиту та поведінку, якісний інформаційний супровід, в якому була вся необхідна інформація для мандрівки. Згідно статистичним даним, цифрові технології дуже важливі для туристів, як при виборі напрямку мандрівки, так і під час неї. При плануванні поїздки 80% туристів вивчають відео та фотографії, які викладені у соціальних мережах, які стосуються обраної ними дестинації. 86% під час поїздки вважають головною його умовою та перевагою наявність мобільного зв'язку, 73% вважають, що електронні білети спрощують мандрівку, 75% залишають свої відгуки на сайтах, 37% туристів необхідним конс'єрж-сервіс в смартфоні під час поїздки, 69% хочуть отримати максимально можливий обсяг інформації про дестинацію, до якої вони приїхали. В середньому більш ніж 17 додатків використовують туристи під час мандрівки, тому важливо є популяризація та подальший розвиток послуг цифрового туризму.

Розробка концепції цифрового туристичного продукту Київської області передбачає визначення головних задач на напрямків цифрового туризму, які можливо впровадити у діяльність туристичних організацій в перспективі, серед яких головне місце відновиться підвищенню всього обсягу здійснених вкладень.

Використання діджитал-технології, веб-комунікації, технології віртуальної реальності є важливим для організації цифрового продукту в туристичній галузі. Технології віртуальної реальності в Київській області склали біля 26% від всього обсягу цифрових туристичних продуктів, біля 33% у структурі формування продукту цифрового туризму від всього обсягу вкладень. Отже, ці технології формують 59% загальної вартості туристичного продукту у сегменті цифрового туризму.

Важливі дослідження кількості реалізованих послуг туристичної галузі Київської області наведено в таблиці 3.1.

У 2018 році реалізовано 16124 путівки туристичними організаціями Київської області на загальну суму 7449,3 тис.грн., в тому числі 4896 путівок

цифрового туризму на суму 1851 тис.грн. У 2019 році реалізовано на 3946 путівки менше ніж у попередній період (12178), відповідно отримано було на 8432 тис.грн. менше. В сегменті цифрового туризму реалізовано за аналізований період 3943 одиниці загальної вартості 1593 тис.грн. У 2020 році показники реалізації путівок склали 15701 на суму 9530,5 тис.грн, в сегменті цифрового туризму – 5522 путівок на суму 2424 тис.грн.

Таблиця 3.1

**Показники надання послуг в сегменті цифрового туризму в
Київській області 2018-2020рр.**

Показники	2018		2019		2020	
	кількість, од	вартість, тис.грн.	кількість, од	вартість, тис.грн.	кількість, од	вартість, тис.грн.
Реалізовано послуг - всього	16124	7449,3	12178	6466,5	15701	9530,5
Середня вартість тура, грн.	х	462	х	3943	х	607
Реалізовано путівок цифрового туризму	4896	1851	3943	1593	5522	2424
Частка путівок цифрового туризму, %	8,3	3,1	2,1	х	4,9	х
Середня вартість віртуального туру, грн.	х	378	х	404	х	439

Дослідження виявило проблеми цінової політики в сфері екскурсійної діяльності в сегменті цифрового туризму, вирішення якої можливо за допомогою використання кластерного підходу. Для визначення рівня розвитку туристичних кластерів Київської області в сегменті цифрового туризму використаємо методику оцінку загроз та перспектив функціонування туристичного ринку за допомогою експертного оцінювання (табл. 3.2.).

Анкетування проводилося серед керівників з вищою освітою та достатнім практичним досвідом і їх заступників туристичних організацій Київської області. Вони визначили загрозу розвитку кластерних ініціатив пов'язаних зі зменшенням чистого прибутку та зменшення обсягу

туристичних послуг пов'язаних у 2020-2022рр з пандемією та з 2022 року війною в країні. Також 91% експертів відзначили ризики, які пов'язані з недостатньою кількістю кваліфікованих кадрів (велика кількість фахівців виїхало за кордон з початком повномасштабного вторгнення). 88% відповідей експертів відзначили ризики пов'язані з низькою ефективністю управління та недосконалою структурою управління, 83% відмітили недостатність та нераціональне використання коштів.

Таблиця 3.2

Результати оцінки ризиків та загроз для формування регіональних кластерних ініціатив розвитку цифрового туризму Київської області, %

Ризики та загрози розвитку цифрового туризму в Київській області	Особливо небезпечні	Небезпечні	Майже небезпечні	Важно відповісти
Ризики				
Зменшення чистого прибутку туристичних підприємств	65	35	-	-
Збільшення постійних витрат туристичного підприємства	28	19	41	12
Зменшення обсягів туристичних послуг	74	26	-	-
Низка ефективність управління, недосконала структура управління	62	29	3	6
Нестача кваліфікованих кадрів, плинність кадрів	71	17	5	7
Збільшення витрат на управління	51	32	9	8
Збільшення витрат на придбання інформаційних ресурсів	13	16	47	24
Збільшення витрат на захист інформаційних ресурсів	19	24	39	18
Низький рівень політико-правової бази	64	32	4	-
Зріст економічних злочинів, корупція, криміналізація	51	34	15	-
Зниження рівня споживчого попиту	67	33	-	-
Незаконні дії конкурентів на ринку туристичних послуг	42	37	21	6
Зменшення доходів населення, соціальна напруга	47	49	4	-

Технологічні проблеми забезпечення розвитку цифрового туризму	39	30	18	13
Політична нестабільність	62	34	4	-
Міграційний приріст населення	12	25	26	37
Високий рівень радіолокаційного та електромагнітного забруднення навколишнього середовища внаслідок роботи цифрового передавального обладнання	46	48	5	1
Слабкість інвестиційного процесу в галузі цифрового туризму	59	32	9	-
Збільшення податкового навантаження, штрафні санкції	87	13	-	-
Невикористання обов'язків партнерами та контрагентами	24	25	36	15

З цього дослідження сформуємо групу інтересів туристичних компаній цифрового сегменту (табл. 3.3.)

Таблиця 3.3

Зіставлення інтересів та загроз для розвитку регіональних кластерних ініціатив у секторі цифрового туризму Київської області

Інтерес	Загроза	Слідство
Формування ціни на турпродукт: узгодження інтересів туристичного підприємства та його клієнтів	Невідповідність ціни на цифровий турпродукт, витрат на отримання послуги та очікуваного результату від отримання послуги	Фінансові втрати від низької зацікавленості клієнтів у результаті невідповідності ціни та якості (очікуваного результату) продукту
Збереження ціни на турпродукт	Старіння цифрового туристичного продукту, висока частка одноманітності, низький рівень змінності контенту цифрового продукту та висока вартість змін	Падіння попиту на цифрові турпродукти, що існують тривале час, фінансові втрати від зниження зацікавленості клієнтів та непереборності регулярного оновлення контенту
Лідерство на ринку туристичних послуг	Висока конкуренція	Вимушені дії, спрямовані на демпінг ціни на турпродукт, який зменшує прибуток туристичного підприємства
Конфіденційність інформації	Шпигунство та неправомірні дії конкурентів, конкурентна розвідка, технологічні проблеми захисту інформації, цифрове піратство	Витік інформації, масове поширення комерційної інформації про турпродукт, втрата лідируючих позицій на туристичній ринку послуг
Підвищення кваліфікації кадрів, високий професіоналізм	Відтік кваліфікованих кадрів за кордон внаслідок низького рівня оплати праці; висока плинність кадрів	Втрата позитивного іміджу компанії

Висока якість туристичних послуг	Невиконання зобов'язань партнерів, низька якість трафіку для передачі контенту, яке може призвести до падіння інтересу з боку споживачів турпродукту	Збитки від неефективної діяльності партнерів, втрата іміджу суб'єкта туристичної діяльності
Збільшення прибутку від туристичної діяльності	Високий рівень інфляції	Зменшення попиту на туристичні послуг, як результат, зменшення чистого прибутку туристичних підприємств
Наявність власних постійних клієнтів	Невідома конкуренція	Втрата постійних клієнтів
Якісна рекламна політика	Нестача інформації	Зниження рівня доходів в результаті невдалої рекламної компанії

Збільшення туристичних потоків залишається серед ключових інтересів туристичних організацій. Політична нестабільність, війна на території України є загрозою і каталізатором таких негативних процесів в країні як: зріст інфляції, зниження рівня інвестицій, зміна у фіскальній галузі, в тому числі податкового, зростання криміналізації суспільства та корупції. Нажаль за таких умов перспективи розвитку цифрового туристичного бізнесу можуть бути значно обмежені.

Таким чином, розвиток та просування сегменту цифрового туризму у Київській області може бути забезпечено тільки за умови визначення основних факторів ризику та пріоритетних напрямів оптимізації роботи низки макроекономічних, політичних, фінансово-кредитних, техніко-технологічних, екологічних інститутів. Зменшення ризиків та загроз розвитку цифрового туризму призведе до зростання чисельності споживачів турпродукту та збільшення інвестицій у цю галузь, збільшення кількості та якості пропонованих послуг, консолідації підприємницьких та владних структур в індустрії цифровий туризм.

Розвиток регіональних туристичних кластерів цифрового туризму на території Київської області має базуватись на основі ефективного брендування та оцифрування туристичних ресурсів території. Відомий

візуальний образ туристичної Київщини надасть споживачеві цифрового туристичного продукту розуміння іміджу якості та очікуваного рівня гостинності та комфорту, забезпечить ідентифікацію та зрозуміле розпізнавання ресурсу серед інших пропозицій, забезпечить ефективне становище у мережі національних туристичних брендів України та за кордоном.

3.2. Методика комплексної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області

Ґрунтуючись на роботах фахівців та враховуючи традиційні загальноприйняті методи оцінки рекреаційного потенціалу (РП) туристичної галузі, численні зауваження щодо складності комплексного аналізу туристичних можливостей території, особливо проблеми вибору критеріальних ознак, пропонується інтегральний метод оцінки РП великого регіону.

Як операційні територіальні одиниці (ОТЕ) обрано схему адміністративно-територіального поділу Київської області, представлену сукупністю муніципальних районів, міст обласного та окружного підпорядкування.

Оцінку рекреаційного потенціалу пропонується провести методом балансу, який здатний кількісно висловити динамічну специфіку територіальної рекреаційної системи (ТРС). Водночас обраний спосіб оцінки дозволяє детально розглянути різноманітність ресурсної бази РП, структуру наявних можливостей розвитку туризму та рекреації, забезпечити основу порівняльного аналізу туристичних можливостей території та визначити пріоритетні напрями рекреаційної діяльності кожної території.

Методику застосування методу балансу можна наступним чином: 1) вибір територіальних одиниць; 2) відбір ключових критеріїв; 3) ранжування оціночних шкал; 4) оцінка блокова; 5) звіряння результатів; 6) підсумкова

інтегральна оцінка; 7) співвідношення результатів та бонітування території за рівнем туристичного потенціалу; 8) побудова карти туристської потенціалу [29].

Метод балансу включає оцінку блоків природних факторів, історико-культурних, соціально-економічних, власне туристичний, а також блок екологічної ситуації та несприятливих факторів, які за значимістю у разі прийняті за рівноцінні категорії.

Загальний вид розрахунку потенціалу має формулу:

$$РП = (П| + |КІ| + |СЕ| + |Т| - (|НФ| + |ЕС|$$

де, П – природничий блок;

КІ – культурно-історичні ресурси;

СЕ – соціально-економічний стан;

Т – туристичний блок;

НФ – несприятливі фактори;

ЕС – екологічний стан.

Кожен блок розраховується за формулою:

$$B_i = \sum k_a \times a_j,$$

де, блоки оцінки РП (П, КІ, СЕ, Т, НФ, ЕС) і-го компоненти блоку, j-число компонентів блоку оцінки, k_a - коефіцієнт значущості конкретного компонента у структурі оцінки блоку, $a_j = (f_1 + f_2 + f_3 + \dots + f_n)$, f_n – значення критеріїв оцінки компонентів блоку, n – число критеріїв в компоненті оцінки.

Система ранжування балів природного блока наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Система ранжування балів природного блока

№	Критерії оцінки	Природний блок				
		Шкала балів				
		16	26	36	46	56
Компонент оцінки рельєфу $k=1$						
1	Кількість форм рельєфу	1	2	3	4	≥ 5
2	Густота розчленовування рельєфу, км/км ²	≤ 5	≤ 4	≤ 3	≤ 2	≤ 1
3	Амплітуда висот, м	≥ 5	≥ 10	≥ 25	≥ 50	≥ 100
4	Переважає характер рельєфу в районі, бал	1	2	3	4	5
Компонент оцінки біоклімату $k=1$						
5	Тривалість сонячного сьйва на рік	<1700	≥ 1700	≥ 1800	≥ 1900	≥ 2000

6	Середньорічна кількість опадів, мм в рік	>700	≤700	≤600	≤500	≤400
7	Середня тривалість без морозного періоду, дн.	≥150	≥160	≥170	≥180	≥190
8	Середньорічна швидкість вітру, м/с	>7,1	≤7	≤5	≤3	≤2
9	Тривалість літнього комфортного періоду з t ≥15°C, дн.	≥30	≥40	≥50	≥60	≥70
10	Середня багаторічна кількість днів з сприятливою погодою у літній період	≥40	≥50	≥60	≥70	≥80
11	Повторюваність сприятливих погод для купання з травня до вересня, %	≥30	≥40	≥50	≥60	≥70
12	Середня багаторічна кількість днів з сприятливою погодою у зимовий період	≥40	≥50	≥60	≥70	≥80
13	Середня висота снігового покриву, см	≥10	≥20	≥30	≥40	≥50
14	Середня тривалість днів з стійким сніговим покривом	≥50	≥60	≥70	≥80	≥90
Компонент оцінки водних ресурсів 1,5						
15	Наявність великих річок та приток I, II, III порядку, од.	1	2	3	4	≥5
16	Тривалість купального сезону з середньою багаторічною температурою води ≥17°C, дн.	≥20	≥30	≥40	≥50	≥60
17	Середня температура води липня, °C	≥15	≥17,5	≥20	≥22,5	≥25
18	Наявність озер, ставків, кар'єрів, площа дзеркала, км ² **Штучні кар'єри та ставки	**	<1	≥1-9,9	≥10-99,9	≥100
19	Озерність території, %	<2	≥2	≥3	≥4	≥5
20	Морфометричні характеристики річок та озер, бал	≥3	≥6	≥9	≥12	≥15
21	Наявність мінеральних джерел, кількість свердловин	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
22	Наявність родовищ лікувальних грязей, од	1	2	3	4	≥5
23	Судноплавність головних річок, бал	1	2	3	4	5
Компонент оцінки ландшафтів k=1,5						
24	Ландшафтна різноманітність, кількість видів, ГОТЕ великої площі ≥20 тис. км ²	≥2	≥4	≥6	≥8	≥10
25	Ландшафтна різноманітність, кількість видів, ГОТЕ <20 тис. км ²	≥1	≥2	≥3	≥4	≥5
26	Категорії естетичності ландшафтів, бал	1	2	3	4	5
27	Лісистість, %	≥10	≥20	≥30	≥40	≥50-59
28	Породний склад лісів, бал	1	2	3	4	5
29	Промислові тварини, кількість видів	≥5	≥10	≥15	≥20	≥25
30	Промислові риби, цінність у балах	1	2	3	4	5
31	Дикорослі плодово-ягідні рослини та гриби, кількість видів	≥5	≥10	≥15	≥20	≥25
Компонент оцінки особливо охоронених територій (ООПТ) k=1,5						
32	Заповідники, заказники та ВБУ (водноболотні угіддя) ООПТ федерального рівня та міжнародного рівня, од.	1	2	3	4	≥5
33	Замовники регіонального рівня, од.	1	2	3	4	≥5

34	Пам'ятники природи, од.	1	2	3	4	≥ 5
35	Природні парки, од.	1	2	3	4	≥ 5
36	Зарезервовані землі, од.	1	2	3	4	≥ 5
37	Займана площа ООПТ, %, без ВБУ	≥ 1	≥ 5	≥ 10	≥ 15	≥ 20
38	Організована рекреаційна діяльність на території ООПТ, бал	1	2	3	4	5
39	Транспортна доступність ООПТ, бал	1	2	3	4	5

У процесі складання шкали оцінки застосовувалися два підходи у процесі ранжування: шкала вимірів та шкала оцінок. Шкала вимірів відображає кількісні зміни будь-якого показника, а шкала оцінок – якісні зміни (ступеня гідності, цінності). Не всі якісні характеристики можна звести до кількісним. Тому доводиться оцінювати та якісні показники, що не вимірюються. У методиці бальних оцінок можна знайти певні Недоліки, але в даний час застосування системи балів є загальновизнаною основою формалізації та раціоналізації оцінки ТРП.

Найбільш дискусійним моментом є адекватність якісної оцінки. В зв'язку з цим далі докладно розглядаються оціночні параметри.

Критерій №4 – переважний характер рельєфу у межах ОТЕ виділяється по найбільшим площадним ареалам у балах за наступною шкалою (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Ранжування критерія «Переважний характер рельєфу»

Бал	Переважний характер рельєфу
5	Середньогір'я, низькогір'я та передгір'я з виходами скельних порід, амплітуда понад 200 м
4	Піднесена порожниста горбиста і пологохвиляста рівнина з амплітудою висот понад 50 м
3	Знижена слабохвиляста рівнина зі стародавніми береговими валами плоска місцями гривиста заплава з амплітудою понад 25 м
2	Низинна пологохвиляста і пологоувальна дрібнобугриста рівнина з амплітудою висот менше 25 м
1	Плоска озерно-алювіальна рівнина та слабодренована заплавна рівнина з амплітудою висот менше 10 м

Критерій №20 – морфометричні характеристики річок та озер для купально-пляжного відпочинку. Оцінка проводилася шляхом підсумовування

балів за показниками морфометричних характеристик. Сприятливі умови оцінювалися у 2 бали, відносно сприятливі – 1 бал. Оцінювалися водні об'єкти в межах ОТЕ поблизу найбільшого населеного пункту, на яких купаються місцеві мешканці. Райони з багаторічною середньою температурою води у липні менше 17°C оцінювалися в 0 балів.

Критерій №23 - судноплавність річок, бал. Оцінка проводилася за дальністю та тривалістю річкових поїздок під час навігаційного періоду (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Ранжування критерію «Судохідність річок»

Бал	Можливість судохідності
5	Можливість проходу річками круїзних суден: круїзні теплоходи для багатоденних далеких подорожей (більше 500 км) річками
4	Річка судноплавна для великих річкових суден: теплоходи місцевого сполучення з тривалістю рейсів від 4 до 24 год по річках
3	Річка судноплавна для річкового флоту для прогулянок: двопалубні теплоходи для річкових прогулянок до 4 год.
2	Короткочасне судноплавство під час повені для невеликих суден: моторні човни
1	Судноплавство на малих річках на безмоторних річкових судах: човни, байдарки, каное
0	Рік немає, судноплавство неможливе

Критерій №26 – категорії естетичності ландшафтів, бал. Критерії виділення естетичної цінності ландшафтів визначено відповідно до фізико-географічних особливостей Київської області (табл. 3.7.).

Таблиця 3.7

Ранжування критерію «Естетичність ландшафтів»

Бал	Категорії естетичної цінності ландшафтів
5	Ландшафти з дуже високою естетичністю. Це полідомінантні ландшафти, яких відзначається висока виразність рельєфу, значне просторове різноманітність рослинності та низький ступінь антропогенної трансформації природні ландшафти. До них відносяться середньогірські, низькогірні та передгірні райони з виходами скельних порід, гольцевими вершинами у поєднаннях з піднесеними полого-овалістими і грядово-горбистими місцями з сильно розчленованими схилами рівнини в поєднаннях з плоскими місцями з западинами та перезволоженими болотними ландшафтами

4	Краєвиди високої естетичності. Тут спостерігається значна розчленованість рельєфу, висока різноманітність рослинності, та домінування поєднань піднесених ландшафтних груп. Переважна більшість піднесених добре дренованих рівнин. Площа таких ландшафтів становить понад 50% території. Перепад висот у межах району становить понад 100 м. У районі є значна кількість природних пам'яток
3	Ландшафти достатньої естетичності. Природні комплекси відрізняються появою яскравих домінант у межах плоского рельєфу, який більш розчленований, спостерігається більша різноманітність рослинного покриву. Поодинокі привабливі форми рельєфу – долинні комплекси річок із крутими високими берегами або присутність сильно розчленованих піднесених ділянок. У цю групу увійшли пологохвилясті та овалісті рівнини з лісами різного породного складу, а також заплави та схили річкових терас, тундрові та лісостепові комплекси видатними мальовничими ландшафтами, у зв'язку з чим ступінь пейзажного різноманітності зростає
2	Ландшафти низької естетичності. Відрізняються більш розчленованим рельєфом та меншими площами, зайнятими заболоченими комплексами, ніж ПТК, дуже низькою естетичністю. Вони також одноманітні та малопривабливі. Відсутні яскраві привабливі ландшафтні домінанти. Переважають слабо дреновані плоскі низинні ландшафти у поєднаннях із перезволоженими озерно-болотними масивами, розчленовані річковими долинами та водотоками. Привабливість пейзажів проявляється у різноманітності озер, лісів різного породного складу. Амплітуда висот становить менше 50 м-коду в межах району. Високий ступінь антропогенної навантаженості та напружена екологічна обстановка: райони експлуатації нафтогазових родовищ, на півдні області розораність території $\geq 30\%$
1	Дуже низька естетичність ландшафтів. Одноманітний плоский рельєф, одноманітна рослинність з пригнічуючими естетичними властивостями, відсутність яскравих домінант у ландшафтах. Болотно-озерні ландшафти займають великі площі, малий перепад висот менше ніж 25 м у межах району. Високий ступінь антропогенного навантаження та напружена екологічна обстановка: райони експлуатації нафтогазових родовищ; висока частка сільськогосподарських ландшафтів $\geq 50\%$. Привабливість пейзажів проявляється у великій кількості озер, лісів. У групу об'єднані території, зайняті озерно-болотними перезволоженими слабо дренованими комплексами з плоскими слабопохилими низинними рівнинами

Критерій «Естетичність ландшафтів», по суті, є інтегральним показником, який включає сумарний вплив ряду факторів, що відображають вплив природного комплексу на можливу туристично-рекреаційну діяльність

Критерій №28 – породний склад лісу. Ранжування лісів за породним складом зроблено відповідно до естетичного, оздоровчого, санітарно-гігієнічного, фітонцидного, іонізаційним ефектом деревних порід. Крім того, використовувалася узагальнена методика рекреаційної оцінки за складом

деревостою, з урахуванням його психо-емоційного впливу на рекреантів (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Ранжування критерію "Породний склад лісу"

Бал	Переважаючі породи лісу
5	Змішаний ліс зі значною перевагою (більше 65%) світлохвойних порід: сосни або модрина
4	Хвойні ліси переважають (більше 70%) з достатньою кількістю темнохвойних порід
3	Змішані ліси з величезним переважанням хвойних порід (понад 50%): березово-сосновий, осиново-сосновий
2	Змішані ліси з вагомим значенням хвойних порід (понад 20%): сосново-березовий, сосново-осиновий. Чисті березові насадження (понад 90%)
1	Змішані ліси із значною перевагою дрібнолистих порід (більше 90%): сосново-березовий, сосново-осиново-березовий
0	Насадження, з переважанням вільхи та осики. Території, що мають показники лісистості нижче 10%

Критерій № 38 – організована рекреаційна діяльність на території ООПТ, бал (табл. 3.9.)

Таблиця 3.9

Ранжування критерію «Рекреаційна діяльність у межах природних територіях, що особливо охороняються»

Бал	Ступінь рекреаційного природокористування
5	Розроблено маршрути турів, йде розвиток супутнього туризму малого та середнього бізнесу (розвиток мережі міні-готелів, гостьових будинків, селянськофермерських господарств, традиційних промислів та ремесел, виробництва екологічно чистих продуктів, сувенірних виробів та ін.)
4	Проведення екскурсій співробітниками ООПТ, наявність музеїв природи на території ООПТ або за її межами працюють літні дитячі екологічні табори
3	Розроблено екологічні стежки, оглядові майданчики, місця спостережень за дикими тваринами.
2	Перебування можливе після оформлення путівки (дозвільні документи та сплати зборів); існують візит-центри
1	Дозволяється самостійний прохід туристичних груп територією або за погодженням з адміністрацією ООПТ, рекреаційна діяльність дозволяється без створення інфраструктури, організації місць відпочинку та розведення багать лише у спеціально передбачених для цього місцях
0	Рекреаційну діяльність заборонено

Критерій №39 - транспортна доступність ООПТ, бал (табл. 3.10).

Попередні два критерії оцінювалися з урахуванням того, що у разі розташування в межах ГОТЕ декількох ООПТ різного ступеня охорони

оцінці піддається ООПТ з найрозвиненішим рівнем туристично-рекреаційної освоєння.

Таблиця 3.10

Ранжування критерію «Транспортна доступність»

Бал	Ступінь транспортної доступності
5	Поблизу ООПТ розвинена мережа доріг, дістатися точки початку і закінчення маршрутів можна автомобільним транспортом по дорогах з твердим і ґрунтовим покриттям, віддаленість від залізничних станцій або аеропорту не більше 100 км.
4	Поблизу ООПТ розвинена мережа доріг, дістатися точки початку та закінчення маршрутів можна автомобільним транспортом по дорогах з твердим та ґрунтовим покриттям, віддаленість від залізничних станцій та аеропорту понад 100 км.
3	У районі знаходження ООПТ мережа доріг слабо розвинена, дістатися точки початку і закінчення маршрутів можна автомобільним транспортом по дорогах з твердим і ґрунтовим покриттям і зимовим дорогам, віддаленість від залізничних станцій більше 200 км.
2	У районі знаходження ООПТ мережа доріг вкрай слабо розвинена, дістатися точки початку та закінчення маршрутів можна автомобільним транспортом підвищеної прохідності по зимниках, водним чи повітряним транспортом
1	Дістатись точки початку та закінчення маршрутів можна тільки водним або повітряним транспортом, мережа автомобільних доріг не розвинена
0	Повна заборона на відвідування туристами чи ні ООПТ

Група критеріїв, що характеризують можливості включення пам'яток архітектури туристично-рекреаційну діяльність, що включає такі параметри оцінки, як впізнаваність пам'ятника, можливості включення його в екскурсійну діяльність у межах ОТІ, збереження та значимість пам'ятника. Важливо розуміти, що у процесі оцінювання даних критеріїв піддавався один ключовий об'єкт архітектури (найвищого ступеня охорони або цінності), що є в межах ОТІ (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Система ранжування балів культурно-історичного блоку

№	Критерії оцінки	Культурно-історичний блок				
		Шкала балів				
		16	26	36	46	56
Компонент пам'ятники архітектури k=1,5						
40	Кількість пам'ятників національного значення, од	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
41	Кількість пам'яток регіональної значення, од.	≥1	≥10	≥20	≥50	≥100
42	Кількість пам'яток місцевого значення, од	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
43	Виявлена пам'ятка, од.	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
44	Архітектурні ансамблі, од.	1	2	3	4	≥5

45	Включення пам'ятника до списків найкращих пам'яток України, бал	1	2	3	4	5
Компонент можливості використання пам'ятників архітектури k=1,5						
46	Впізнаваність, бал	1	2	3	4	5
47	Організація екскурсійного показу, бал	1	2	3	4	5
48	Збереження об'єктів, бал	1	2	3	4	5
49	Значущість, цінність пам'ятників, бал	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
Компонент пам'ятники історії k=1						
50	Кількість пам'яток національного значення, од.	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
51	Кількість пам'яток регіонального значення, од.	≥1	≥10	≥20	≥30	≥40
52	Кількість пам'яток місцевого значення, од.	≥1	≥10	≥20	≥30	≥40
53	Пам'ятник монументу мистецтва, од.	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
54	Виявлена пам'ятка, од.	≥1	≥10	≥20	≥30	≥40
55	Ансамблі, од	1	2	3	4	≥5
Компонент можливості використання пам'ятників історії k=1						
56	Впізнаваність, бал	1	2	3	4	5
57	Збереження об'єктів, бал	1	2	3	4	5
58	Організація екскурсійного показу, бал	1	2	3	4	5
59	Значимість, цінність пам'ятників, бал	≥1	≥4	≥8	≥12	≥16
Компонент пам'ятники археології k=0,5						
60	Кількість пам'ятників, од	≥1	≥50	≥100	≥250	≥500
Компонент можливості використання пам'ятників археології k=1,5						
61	Організація екскурсійного показу, бал	1	2	3	4	5
Ступень подання об'єктів культурної спадщини k=1,5						
62	Музеї та виставкові зали, од.	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
63	Етнографічні комплекси, од.	1	2	3	4	≥5
64	Культурно-релігійні об'єкти (храми, церкви), од	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
65	Культурно-релігійні об'єкти (мечеті), од	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20

Критерій № 46 – пізнаваність об'єктів архітектури, бал. Критерій впізнаваності розраховувався з позиції можливості знаходження інформації у мережі Інтернет, залежно від величини та популярності у користувачів порталу. Крім того, брався до уваги той факт, чи може оцінюваний об'єкт бути метою подорожі (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Ранжування критерію «Впізнаваність об'єктів архітектури»

Бал	Інформаційне забезпечення об'єктів культурного наслідування
5	Наявність інформації на туристичних порталах для туристів (Trip adviser, у тому числі англійською мовою), путівниках є метою подорожі або екскурсій
4	Наявність інформації на загальноукраїнських порталах для туристів; об'єкти включені до списку обов'язкового перегляду на оглядових екскурсіях
3	Наявність інформації на регіональних порталах для туристів; об'єкти включені до об'єктів, що демонструють на екскурсіях

2	Є інформація у мережі Інтернет у пошукових системах Google, Яндекс; об'єкти є тлом екскурсійного показу
1	Є інформація в мережі Інтернет на державних порталах про них, з фотографіями та описом цінності
0	Є акт державної історико-культурної експертизи

Критерій № 47 – організація екскурсійного показу об'єктів архітектури, бал (табл. 3.13)

Таблиця 3.13

Ранжування критерія «Екскурсійний показ»

Бал	Організація для показу
5	Основа оглядових екскурсій, мета поїздки, обов'язковий огляд
4	Додаткові елементи оглядових екскурсій, можливий огляд
3	Елементи тематичних екскурсій
2	Загальне тло середовища населеного пункту, можливо, приділяється увага на тематичні екскурсії
1	Загальне тло середовища населеного пункту

Критерій № 48 – безпека об'єктів архітектури, бал (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Ранжування критерію «Збереження об'єктів архітектури»

Бал	Збереженість об'єктів історико-культурного наслідування
5	Повна безпека
4	Незначні ушкодження та втрати; потрібна реставрація
3	Значні пошкодження (більше 50%)
2	Дуже значні пошкодження та втрати (понад 80 %)
1	Руїни

Критерій №49 – значимість, цінність пам'яток архітектури, бал. Значимість пам'яток визначається підсумовуванням ціннісних категорій – архітектурної, історичної, меморіальної, ідеологічної, естетичної. Ранжування балів здійснено з урахуванням місцевих особливостей. Максимальна можлива кількість балів – 25, по 5 балів за кожен категорію значимості. У межах ОТІ оцінювався один ключовий об'єкт архітектури (найвищого ступеня охорони чи цінності). Ранжування балів критерію № 49 представлено у табл. 3.15.

Ранжування критерію «Значність об'єктів архітектури»

Бал	Архітектурна	Історична	Меморіальна	Ідеологічна і сакральна цінність	Естетична цінність /Атрактивність
5	Яскравий зразок архітектурного мистецтва, з унікальними елементами	XVIII ст. і раніше	Міжнародне визнання	Місця паломництва та поклоніння	Цілісний гармонійний образ об'єкта (комплексу) в поєднанні з красивими природними елементами ландшафту надає надзвичайно сильне вплив на основну масу людей, викликаючи почуття глибокого духовного насолоди та захоплення / Унікальні
4	Єдиний приклад у регіоні архітектурного стилю має нехарактерні риси або відноситься до раннього етапу творчості архітектора	Перша половина XIX в.	Визнання загальноукраїнська	Місця культурного освіти, місця перебування великих знаменитих людей в історії	Викликає сильне враження / високо атрактивні
3	Характерні риси дерев'яного архітектури, з унікальним різьбленим фасадним декором	Друга половина XIX ст	Визнання регіональне	Місця виховання патріотизму, екологічного виховання, етнографічні місця	Значне враження / середньо атрактивні
2	Виразні зразки місцевих архітектурних стилів	Перша половина XX ст.	Місцеве визнання	Чинні об'єкти традиційних виробництв, ремесел, торгівлі, транспорту	Незначне враження для широкої публіки / мало атрактивні

1	Формує вигляд історично складалася містобудівної середи	Друга половина XX ст.	Без визнання	Місця традиційних народних святкувань, парадів, ходи, змагань	Об'єкт має певну художньо-естетичну цінність для вузького кола фахівців / не атрактивні для широкої публіки
---	---	-----------------------	--------------	---	---

Соціально-економічний блок (табл. 3.16) включає компоненти оцінки транспортної інфраструктури, показники економічного розвитку населення, щільності населення, матеріально-технічну базу, що включає об'єкти громадського харчування, торгівлі та дозвілля.

Таблиця 3.16

Система ранжування балів соціально-економічного блоку

№	Критерії оцінки	Соціально-економічний блок				
		Шкала балів				
		16	26	36	46	56
Компонент транспортна доступність k=1,5						
66	Щільність автошляхів, км на 1000 км ²	≥1	≥20	≥40	≥80	≥120
67	Відстань від центру регіону, км	≤500	≤400	≤300	≤200	≤110
68	Різноманітність видів транспорту, бал	1	2	3	4	5
69	Транспортні зв'язки із сусідніми суб'єктами, бал	1	2	3	4	5
Компонент економічний розвиток k=1						
70	Середньомісячна номінальна нарахована заробітна плата одного працівника, тис.грн.	≥10	≥20	≥30	≥40	≥50
71	Інвестиції в основний капітал, млрд. грн	≥0,5	≥0,5	≥1	≥2	≥3
72	Введення в дію житлових будинків, тис. м ²	≥10	≥45	≥100	≥400	≥1000
Компонент населення та трудові ресурси k=1						
73	Щільність населення, чол. на 1 км ²	<1	≥1	≥10	≥50	≥100
74	Середньооблікова чисельність працівників у сфері туризму, чол	≥10	≥100	≥500	≥1000	≥3000
Компонент матеріально-технічна база k=1						
75	Оборот комунального харчування, млн. грн.	<1	≥1	≥10	≥100	≥1000
76	Оборот роздрібною торгівлі, млрд. грн	≥0,1	≥0,5	≥1	≥10	≥100
77	Кількість об'єктів роздрібною торгівлі, од.	≥100	≥500	≥1000	≥2500	≥5000
78	Кількість загальнодоступних їдалень та закусточних, од.	≥1	≥10	≥50	≥100	≥150
79	Кількість ресторанів, кафе, барів, од	≥1	≥50	≥100	≥300	≥600
80	Об'єкти для організації дозвілля та розваг, різноманітність у балах	1	2	3	4	5
81	Установи культурно-дозвільного типу, од.	≥1	≥5	≥10	≥20	≥30
82	Спортивні споруди, од.	<100	≥100	≥500	≥1000	≥3000
83	Конференц-зали та конгрес центри, од.	>10	≥10	≥20	≥30	≥50
Компонент зв'язок k=1						

84	Оператори мобільного зв'язку стандарту GSM, од.	1	2	3	4	≥ 5
85	Інтернет-провайдери, од	≥ 1	≥ 3	≥ 6	≥ 9	≥ 12

Серед якісних критеріїв оцінки слід зазначити у цьому блоці критерій № 68 – різноманітність видів транспорту, бал. Обліку піддавалися види транспорту, розвинені біля ГОТЕ, за допомогою яких можна дістатися найбільших населених пунктів.

Автомобільний транспорт (А) цілорічного користування включався у разі, якщо до регіону можна дістатися безперешкодно, тобто без річкових переправ. Градація критерію представлена у табл. 3.17.

Таблиця 3.17

Ранжування критерію «Різнманітність видів транспорту»

Бал	Різнманітність видів транспорту
5	А, АА, ЗТ, В
4	А, В, АА або ЗТ, АА, В, З або А, ЗТ
3	А
2	АА, ЗТ, В
1	АВ, В, ЗТ

Сезонний автомобільний транспорт розвинений у північних районах області, звані зимними (З). Крім того, до цієї категорії були віднесені райони до найбільших населених пунктів, яких можна дістатися лише через річкові переправи у літній період.

Повітряний транспорт враховувався у двох аспектах: перший – наявність літакового авіасполучення з аеропортом – (АА); другий – авіасполучення у важкодоступні регіони на гелікоптерах (АВ).

Залізничний транспорт (ЗТ) враховувався лише у разі наявності пасажирського сполучення, вантажних магістралей.

Водний вид транспорту (В) враховувався в тому випадку, якщо на території відкрито регулярне водяне сполучення, є річкові порти.

Слід зазначити, що найвищі бали ставилися не лише за принципом числової переваги видів транспорту, а також зручності транспортного

сполучення, наприклад райони, які мають лише одне автомобільне цілорічне сполучення дорогами з твердим покриттям, що мають 3 або 4 види транспорту, але не мають прямого автомобільного сполучення.

Туристичний блок має комплексний характер (табл. 3.18), є сукупністю спеціалізованої туристичної інфраструктури, суб'єктів туристичної індустрії, інформаційних та освітніх ресурсів, сформованих туристичних речень.

Таблиця 3.18

Система ранжування балів туристичного блоку

№	Критерії оцінки	Туристичний блок				
		Шкала балів				
		16	26	36	46	56
Компонент закладів розміщення k=1,5						
86	Чисельність готелів та аналогічних засобів розміщення, од.	≥1	≥10	≥25	≥50	≥100
87	Номерний фонд готелів та аналогічних засобів розміщення, од.	≥1	≥100	≥400	≥800	≥1200
88	Санаторно-курортні заклади, од	≥1	≥3	≥5	≥10	≥20
89	Номерний фонд спеціалізований закладів розміщення, од	≥1	≥100	≥300	≥600	≥1200
90	Число місць в організаціях громадського харчування, що знаходяться на території колективних місць розміщення	≥1	≥500	≥1000	≥1500	≥2000
91	Заміські дитячі табори, од	≥1	≥3	≥5	≥8	≥10
92	Туристичні організації (бази відпочинку, комплекси, гарячі джерела мінеральних вод, рибальські бази), од.	≥1	≥3	≥6	≥9	≥12
93	Туристичні бази з відкритими гарячими джерелами мінеральних вод	1	2	3	4	5
94	Мисливські господарства, од.	≥1	≥3	≥6	≥9	≥12
Компонент суб'єкти туристичної індустрії k=1,5						
95	Загальна кількість туристичних фірм, од	≥1	≥25	≥50	≥100	≥250
96	Туроператори по внутрішньому туризму, од	1	2	3	4	5
97	Тур агенти по внутрішньому туризму та екскурсійне бюро, од	≥1	≥5	≥10	≥15	≥20
Компонент туристичні напрямки k=1,5						
98	Лікувально-оздоровчі, релакс-тури, од.	1	2	3	4	≥5
99	Історико-пізнавальні та екскурсійні тури, од	1	2	3	4	≥5
100	Етнографічні тури, од	1	2	3	4	≥5
101	Рибальсько-мисливські тури, од.	1	2	3	4	≥5
102	Екологічні тури, од	1	2	3	4	≥5
103	Активні/спортивні тури, од	1	2	3	4	≥5
104	Комбіновані тури, од	1	2	3	4	≥5
105	Значимість подієвих заходів, бал	1	2	3	4	5
106	Різноманітність екскурсійних програм, бал	1	2	3	4	5
Компонент туристичні визначні місця k=1,5						

107	Дитячі туристичні рекреаційні об'єкти, од	1	2	3	4	5
108	Грандіозні туристичні об'єкти, од	1	2	3	4	5
Компонент інформаційна забезпеченість туризму k=1,5						
109	Туристичні портали, бал	1	2	3	4	5
Компонент туристична освіта k=1,5						
110	Туристична освіта, кількість навчальних закладів, од	1	2	3	4	5

Критерій № 105 – важливість подій. Подієвий туризм – це вид подорожі, який здійснюється з метою відвідування спортивних змагань, фестивалів, історичної реконструкції, концертів, участі у національних святах чи будь-якого іншого культурно-масового заходу, орієнтованого на пам'ятні дати чи події. Кількість різних заходів не враховувалося у зв'язку з великою різноманітністю значущості заходів залежно від масштабів (табл. 3.19).

Таблиця 3.19

Ранжування критерія «Значимість подієвих заходів»

Бал	Значимість подієвих заходів
5	Проведення міжнародних змагань (чемпіонати світу та Європи, кубки світу з біатлону, зимове плавання, шахи, бокс тощо) з великою кількістю уболівальників
4	Проведення загальноукраїнських заходів (фестивалі, змагання, симпозиуми)
3	Заходи серед суб'єктів округу
2	Обласні (окружні) змагання, заходи та фестивалі
1	Районні культурні та спортивні заходи

Критерій №106 – різноманітність екскурсійних програм, бал (табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Ранжування критерію «Різноманітність екскурсійних програм»

Бал	Різноманітність екскурсійних програм
5	Велика різноманітність тематичних екскурсій (понад 5 кардинально різних тематик екскурсій)
4	Об'єм тематичних екскурсій понад 3
3	Декілька варіантом тематичних екскурсій (мінімум 1-2, не рахуючи краєзнавчих та оглядових)
2	Оглядові екскурсії містами та селищами районів
1	Екскурсії у краєзнавчих музеях

Критерій №108 – грандіозні туристичні об'єкти, (од.) вимагає особливого пояснення. До них відносяться об'єкти, не включені до списків культурно-історичних пам'яток, до списків туристичних баз відпочинку або в будь-які інші списки, водночас є важливими об'єктами екскурсійного показу та основними пам'ятками в межах ОТЕ.

Таблиця 3.21

Система ранжування балів блоків несприятливих факторів та екологічної ситуації

№	Критерії оцінки	Блок несприятливих факторів				
		Шкала балів				
		16	26	36	46	56
Компонент кліматичний дискомфорт k=1,5						
111	Середня багаторічна кількість днів з несприятливою погодою у літній період	≥40	≥50	≥60	≥70	≥80
112	Середня багаторічна кількість днів з несприятливою погодою у зимовий період	≥40	≥50	≥60	≥70	≥80
113	Число днів із сильним вітром, більше 15м/с	≥10	≥20	≥30	≥40	≥50
114	Середня кількість днів з хуртовиною	<20	≥20	≥30	≥40	≥50
115	Середня кількість днів із туманами	≥5	≥10	≥15	≥20	≥25
116	Середня кількість днів із грозою	≥5	≥10	≥15	≥20	≥25
117	Жорсткість погоди січня, бал	<1,5	≥1,5	≥2,5	≥3,5	≥4,5
118	Ультрафіолетовий дефіцит, дн.	≥50	≥75	≥100	≥125	≥150
Компонент несприятливі властивості ландшафтів k=1,5						
119	Болотистість, %	<5	≥5	≥10	≥15	≥20
120	Частка сільськогосподарських угідь, %	≥10	≥20	≥30	≥40	≥50
121	Природно-осередкові інфекції та зооантропонозні хвороби, бал	1	2	3	4	5
122	Інтенсивність нападу гнусу, бал	1	2	3	4	5
123	Тривалість періоду масової активності гнусу, тиж.	<4	≥4	≥6	≥8	≥10
Компонент несприятливих соціально-економічних умов k=1,5						
124	Сезонність транспортних шляхів, бал	1	2	3	4	5
125	Рівень безробіття, %	≥0,2	≥0,4	≥0,6	≥0,8	≥1
126	Число зареєстрованих злочинів, на 1000 мешканців, од.	≥5	≥10	≥15	≥20	≥25
Блок екологічна ситуація						
Компонент екологія k=1,5						
127	Індекс забрудненості атмосфери	<5	≥5	≥8	≥11	≥14
128	Класи якості води	1	2	3	4	5

Запропонована методика має узагальнюючий характер, враховуючи велику кількість подібних досліджень та довгу історію формування оціночних підходів. Її головною перевагою є спроба врахування всього

різноманіття факторів, що впливають на становлення РП туристичної галузі в області. Чітке виділення негативних факторів розвитку туристично-рекреаційних процесів найкраще продемонстрував метод балансу.

Висновок до 3 розділу

Отже можна зробити висновок, що розвиток та просування сегменту цифрового туризму у Київській області може бути забезпечено тільки за умови визначення основних факторів ризику та пріоритетних напрямів оптимізації роботи низки макроекономічних, політичних, фінансово-кредитних, техніко-технологічних, екологічних інститутів. Зменшення ризиків та загроз розвитку цифрового туризму призведе до зростання чисельності споживачів турпродукту та збільшення інвестицій у цю галузь, збільшення кількості та якості пропонованих послуг, консолідації підприємницьких та владних структур в індустрії цифровий туризм. Розвиток регіональних туристичних кластерів цифрового туризму на території Київської області має базуватись на основі ефективного брендування та оцифрування туристичних ресурсів території. Відомий візуальний образ туристичної Київщини надасть споживачеві цифрового туристичного продукту розуміння іміджу якості та очікуваного рівня гостинності та комфорту, забезпечить ідентифікацію та зрозуміле розпізнавання ресурсу серед інших пропозицій, забезпечить ефективне становище у мережі національних туристичних брендів України та за кордоном.

Запропонована методика компасної оцінки рекреаційного потенціалу туристичної галузі області у кваліфікаційній роботі має узагальнюючий характер, враховуючи велику кількість подібних досліджень та довгу історію формування оціночних підходів. Її головною перевагою є спроба врахування всього різноманіття факторів, що впливають на становлення РП туристичної галузі в області. Чітке виділення негативних факторів розвитку туристично-рекреаційних процесів найкраще продемонстрував метод балансу.

ВИСНОВКИ

Для багатьох регіонів рекреаційний потенціал є головним джерелом сталого територіального розвитку. Особливе значення він набуває у процесі розвитку дотаційних регіонів. Багато в чому це обумовлено тим, що, з одного боку, регіон виступає як цільовий комплексний ресурс для стійкого функціонування та розвитку рекреаційного потенціалу, з другого – індустрія оздоровлення, володіючи мультиплікативним ефектом, здатна створити передумови для сталого розвитку регіону через вирішення його соціально-економічних та екологічних проблем. В той же час, підходи які склалися до забезпечення розвитку рекреаційного потенціалу територій не розглядають його як елемент цілісної відкритої системи сталого регіонального розвитку, що не лише не дозволяє вирішити весь комплекс проблем, що виникають у процесі переходу до такого розвитку, але й здатне породити негативні тенденції, які призводять до нестійкості регіонального розвитку.

Саме природна складова рекреаційного потенціалу в натуральному вимірі, оцінена економічно як джерело природної ренти, представляє собою складову частину природного капіталу регіону. Крім того, і соціально-економічний компонент рекреаційного потенціалу також розвивається на базі наявних ресурсів та послуг живої та неживої природи, і вже потім виникають на цій базі суб'єкти економічної діяльності та об'єкти інфраструктури тим чи іншим чином можуть включатися у розвиток рекреаційної сфери. Таким чином, рекреаційний потенціал і природний капітал є взаємно перетинаються феноменами, а розвиток і реалізація природного компонента рекреаційного потенціалу неминуче є однією з форм експлуатації природного капіталу.

Для рекреаційно-туристичної галузі України та Київської області зокрема характерні проблеми. Формування конкурентоспроможності туристичної галузі залежить від стану природного та антропогенного потенціалу та наявних ресурсів і їх реалізації.

Рекреаційний потенціал Київської області займає лікуючі позиції в потенціалі України, що формує явні конкурентні переваги у розвитку туристичної галузі по відношенню до інших регіонів.

В тому числі проблеми, пов'язані з реалізацією рекреаційного потенціалу, залишаються невирішеними: легальність (особливо приватний сектор), сезонність функціонування галузі, транспортний благоустрій області, умови інвестування в галузь; рівномірність освоєння рекреаційного потенціалу. Не дивлячись на переваги рекреаційного потенціалу, перелічені проблеми знижують рівень рентабельності господарюючих суб'єктів, співвідношення якості та ціни туристичних послуг порівняно з закордонними аналогічними рекреаційними об'єктами.

Розробка національних та регіональних програм по розвитку туризму в Україні потребує системної та комплексної оцінки рекреаційного потенціалу території країни. Для прийняття управлінських рішень по територіальному плануванню розвитку туризму, обґрунтуванню інвестиційних проектів і програм будівництва об'єктів туристичної інфраструктури, а також рішенню інших організаційно-економічних та управлінських задач, є необхідною інформація наявних ресурсів та обсягу рекреаційного потенціалу. Розширення спектру економічних задач у сфері управління туризмом потребує перегляду методичних підходів, які використовуються для оцінки потенціалу території.

Територія України має вигідне економіко-географічне розташування, володіє сприятливими кліматичними умовами, має вихід до Чорного та Азовського морів, де здійснюється майже цілорічно навігація, сусідами є розвинені країни, що сприяє розвитку рекреаційного потенціалу туристичної галузі.

Провівши дослідження наявного рекреаційного потенціалу туристичної галузі України, можна зробити висновок про забезпечення наявних ресурсів. Але необхідно звернути увагу на поліпшення надання кваліфікованих послуг

та умов відпочинку використовуючи наявні рекреаційні ресурси для задоволення потреб туристів.

Рекреаційний потенціал туристичної галузі України зазнав негативного впливу через російське вторгнення, що призвело до зменшення внутрішнього та міжнародного туризму, в деяких областях України взагалі неможливо здійснювати туристичну діяльність. Відновлення діяльності рекреаційного туризму в Україні можливе після припинення бойових дій на всій території країни, де окупації багатьох території, відновлення всієї інфраструктури, в тому числі і транспортної та рекреаційних ресурсів.

Київська область має значний рекреаційний потенціал туристичної галузі, який стрімко розвивався, створювалися яскраві конкурентоспроможні туристичні пакети, екскурсії, активний та оздоровчий відпочинок, культурні програми та змістовне дозвілля для дітей та дорослих до початку війни. Наразі необхідно відновлення туристичних ресурсів, налагодження роботи з існуючими суб'єктами та об'єктами туристичної галузі, відновлення енергетичної та туристичної інфраструктури.

У туристичній галузі цифрові технології цілеспрямовані на вирішення управлінських завдань та мають такі переваги: зниження витрат за рахунок оптимізації бізнес-процесів туристичних підприємств; гарантії виконання замовлень у бажаному обсязі та у визначені терміни; підвищення якості туристичного продукту за рахунок виробничих та управлінських технологій. Виходячи з цього, цифровий туризм – це сучасна концепція ведення туристичного бізнесу з використанням інноваційних інформаційних технологій. Зокрема, цифровий туризм охоплює сукупність інструментів та підходів до отримання, накопичення та використання інформації, спрямованої на формування попиту та обслуговування бізнес-процесів.

Відмінною рисою туристичного бізнесу в умовах цифровізації є особлива важливість інформаційної складової, велика кількість та різноманітність інформаційних потоків, яке супроводжується необхідністю постійної актуалізації, високою швидкістю обмінних інформаційних

операцій між усіма суб'єктами бізнесу, складністю та дорожнечою цифрового обладнання та приладів, що забезпечують збереження, захист та передачу даних. Інформаційні взаємозв'язки існують між усіма учасниками туристичного ринку. Особливе місце займає інформація, призначена для кінцевих користувачів (туристів), так як цей компонент інформаційного супроводу туристичної діяльності грає ключову участь щодо туристичної привабливості і виборі туристів. Це зумовлено специфічними особливостями туристичного продукту та необхідністю надання максимально повної інформації про туристичні destinations та пропонованих туристичних продуктів. Якість інформаційного супроводу туризму є важливим фактором, який безпосередньо впливає на споживчі характеристики туристичних продуктів та послуг. Відмінною рисою туристичного бізнесу в умовах цифровізації є особлива важливість інформаційної складової, велика кількість та різноманітність інформаційних потоків, яке супроводжується необхідністю постійної актуалізації, високою швидкістю обмінних інформаційних операцій між усіма суб'єктами бізнесу, складністю та дорожнечою цифрового обладнання та приладів, що забезпечують збереження, захист та передачу даних. Інформаційні взаємозв'язки існують між усіма учасниками туристичного ринку. Особливе місце займає інформація, призначена для кінцевих користувачів (туристів), так як цей компонент інформаційного супроводу туристичної діяльності грає ключову участь щодо туристичної привабливості і виборі туристів. Це зумовлено специфічними особливостями туристичного продукту та необхідністю надання максимально повної інформації про туристичні destinations та пропонованих туристичних продуктів. Якість інформаційного супроводу туризму є важливим фактором, який безпосередньо впливає на споживчі характеристики туристичних продуктів та послуг.

Розробка концепції цифрового туристичного продукту Київської області передбачає визначення головних задач на напрямків цифрового туризму, які можливо впровадити у діяльність туристичних організацій в

перспективі, серед яких головне місце відновиться підвищенню всього обсягу здійснених вкладень.

Таким чином, розвиток та просування сегменту цифрового туризму у Київській області може бути забезпечено тільки за умови визначення основних факторів ризику та пріоритетних напрямів оптимізації роботи низки макроекономічних, політичних, фінансово-кредитних, техніко-технологічних, екологічних інститутів. Зменшення ризиків та загроз розвитку цифрового туризму призведе до зростання чисельності споживачів турпродукту та збільшення інвестицій у цю галузь, збільшення кількості та якості пропонованих послуг, консолідації підприємницьких та владних структур в індустрії цифровий туризм.

Грунтуючись на роботах фахівців та враховуючи традиційні загальноприйняті методи оцінки рекреаційного потенціалу (РП) туристичної галузі, численні зауваження щодо складності комплексного аналізу туристичних можливостей території, особливо проблеми вибору критеріальних ознак, пропонується інтегральний метод оцінки РП великого регіону.

Оцінку рекреаційного потенціалу пропонується провести методом балансу, який здатний кількісно висловити динамічну специфіку територіальної рекреаційної системи (ТРС). Водночас обраний спосіб оцінки дозволяє детально розглянути різноманітність ресурсної бази РП, структуру наявних можливостей розвитку туризму та рекреації, забезпечити основу порівняльного аналізу туристичних можливостей території та визначити пріоритетні напрями рекреаційної діяльності кожної території.

Запропонована методика має узагальнюючий характер, враховуючи велику кількість подібних досліджень та довгу історію формування оціночних підходів. Її головною перевагою є спроба врахування всього різноманіття факторів, що впливають на становлення РП туристичної галузі в області. Чітке виділення негативних факторів розвитку туристично-рекреаційних процесів найкраще продемонстрував метод балансу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. С. 180.
2. Бабарицька В.К., Бейдик О.О., Гаращенко А.А. Географічне забезпечення туристичного продукту. Географія та туризм. 2016. Вип. 20. С. 32-35.
3. Бедяєв В.Г., Багров М.В., Трушиньш Я.К. Рекреаційна система Криму: деякі проблеми управління. *Вісн. АН УРСР*. 1983. №11. С.70-77.
4. Божук Т.І. Рекреаційно-туристичні дестинації : теорія, методологія, практика : автореф. дис. ... д-ра геогр. наук : 11.00.11. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Л., 2014.
5. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. К.: КНУ, 2001. 397 с.
6. Бейдик О. О. Методологія та методика аналізу рекреаційно-туристичних ресурсів України. К., 2004.
7. Горин Г.В. Рекреаційно-туристичний потенціал Західного регіону України у контексті транскордонного співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 2(106).
8. Дащук Ю.Є. Рекреаційний потенціал регіону як об'єкт наукових досліджень. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Економічні науки*. 2012. Вип. 126.
9. Дутчак С. В. Управління регіональним розвитком туризму : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 128 с.
10. Загальна сума збитків, завдана інфраструктурі України, складає понад \$127 млрд – звіт KSE Institute станом на вересень 2022 року. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-skladaye-ponad-127-mlrd-zvit-kse-institute-stanom-na-veresen-2022-roku/2>.

11. Екологічна енциклопедія: У 3 т. / Редколегія: А.В. Толстоухов (головний редактор) та ін. К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. Т.1: А-Е. 432 с.
12. Екологічний паспорт Вінницької області: веб-сайт. URL: <http://www.vineco.gov.ua/load/>
13. Екологічний паспорт Полтавської області. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/eco_passport/2018/Полтавська_область.pdf
14. Екологічний паспорт Сумської області. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/eco_passport/2017/Сумська%202017.pdf;
15. Екологічний паспорт Харківської області. URL: https://menr.gov.ua/files/docs/eco_passport/2017/Харківської%20області%20за%202017%20рік.pdf
16. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці, 2003.
17. Коваль П.Ф. та ін. В'їзний туризм : навчальний посібник / Ніжин : Лук'яненко В.В., 2010. 304 с.
18. Кондратюк Є.М., Хархота Г.І. Словник-довідник з екології. К.: Урожай, 1987. 160 с.
19. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) 3-є вид., перероб. та допов. К.: «Альтерпрес», 2005. 436 с.
20. Луців Н.Г. Принципи та інструменти економічного стимулювання ефективного використання природних рекреаційних ресурсів (на прикладі Львівської області) : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06. Нац. лісотехн. ун-т України. Л., 2007.
21. Мельник О.В. Інтегральний показник туристичної привабливості території: поняття та теоретичні аспекти. *Регіональна економіка*. 2004. №4. С. 197-205.
22. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2003. 352 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/pankova8.htm.

23. Панкова А. Ю., Тесенко В. В. Генезис поняття місто як первинного елементу регіональної економіки. *Ефективна економіка*. 2014. № 11. С.10–13.
13. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2003. 352 с.
24. Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. <https://www.kmu.gov.ua/npas/239966145>
25. Полтавець А. М. Еколого-економічний аналіз рекреаційного потенціалу Київської області. Збалансоване природокористування. 2016. № 1. С. 93–97.
26. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Відновлення та розбудова інфраструктури». URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/nacionalna-rada-z-vidnovlennya-ukrayini-vid-naslidkiv-vijni/robochi-grupi>.
27. Рекреаційно-туристичні ресурси України: веб-сайт. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/Aleshugina>
28. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. Ніжин : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.
29. Стеченко Д. М. Теоретичні аспекти дослідження природно-рекреаційного потенціалу. Монографія. Луцьк: ЛНТУ, 2008. 235 с.
30. Ткаченко Т.І., Соколова К.О. Теоретичні аспекти формування туристичного потенціалу підприємств. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія «Економіка»*. 2011. Вип. 1. С. 107–112.
31. Туризм в Україні: сучасних стан та пріоритети розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Львів. 2005.
32. Шабардіна Ю. В. Рекреаційний потенціал як складова продуктивних сил регіонального економічного простору : дис. канд. екон. наук: 08.00.05 / Ю. В. Шабардіна, Чернігівський державний технологічний університет. Чернігів : 2011 р.
33. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Львів: ВЦ Львів. ун-ту ім. І. Франка, 2003. 444 с.

34. Шаблій О.І., Касянчук З.О. Нові підходи до категорії «рекреаційний потенціал» // Економічна та соціальна географія. К., 1995. Вип.47. С.38-47.
35. Яковенко І.М. Теоретико-методологічні основи рекреаційного природокористування (суспільно-географічне дослідження). НАН України; Ін-т географії. К. 2004.
36. Яковчук О.В. Оцінка туристичного потенціалу України. Географія та туризм: науковий збір-ник / ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін. Київ : Альтпрес, 2010. Вип. 10. С. 57–65.
37. Constanza R., Daly H. Natural capital and Sustainable Development. *Conservation Biology*, 1992, no. 6, pp. 37–46.
38. Helfat C., Peteraf M. The dynamic resource-based view: capability lifecycles // *Strategic Management Journal*. 2003. №24. P . 997.
39. Zamiatina M.F. Formirovanie institutsional'nykh uslovii ekologo-ekonomicheskogo razvitiia regionov [The formation of the institutional conditions ecological and economic development of the regions]. *Ekonomika Severo-Zapada: problemy i perspektivy razvitiia – The economy of the North-West: problems and prospects*, 2016, no. 1 (50), pp. 81–98.
40. Roos G., Pike S., Fernstrom L. *Managing Intellectual Capital in Practice*. Oxford: Butterworth-Heinemann, 2005.
41. Wernerfelt B. A Resource-Based View of the Firm // *Strategic Management Journal*. 1984. № 5. P . 173.

Додаток А

Таблиця А1

**Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення
Київської області**

№	Район	Найменування пам'ятки	Датування	Місцезнаходження	Вид пам'ятки
1	Баришівський	Курган «Могила»	III тисячоліття до нашої ери - I тисячоліття	С.Поділля	
2	Біла Церква	Городище літописного міста Юр'єва	IX-XIII століття	Замкова гора	
3	Бориспільський	Курган «Глушевська Могила»	III тисячоліття до нашої ери - I тисячоліття	с. Любарці	пам'ятка археології
4	Броварський	Городище	IX століття до нашої ери - IV століття	с. Літочки	
5	Васильківський	Городище літописного міста Василіва	IX століття до нашої ери - IV століття, IX-XIII століття	м. Васильків	
6		Садиба співака І. С. Козловського	кінець XIX - початок XX століття	с. Мар'янівка	пам'ятка історії
7	Вишгородський	Городище літописного міста Вишгорода	IX-XIII століття	м. Вишгород	пам'ятка археології
8		Пам'ятник-музей визволителям м. Києва від фашистських загарбників в 1943 році Пам'ятник-музей визволителям м. Києва від фашистських загарбників в 1943 році	1958 рік, 1980 рік	с. Нові Петрівці	пам'ятка історії, монументального мистецтва
9	Кагарлицький	Городище літописного міста Чучина	IX-XIII століття	с. Балико-Щучинка	пам'ятка археології
10		Городище «Іван Гора» - залишки літописного міста Івана		сmt Ржищів	
11	Києво-	Городище	-	с. Білогородка	

	Святошинський	літописного міста Білгорода могильник			
12		Городище «Велике Ходосівське»	IX століття до нашої ери - IV століття	між селами Круглик, Ходосівка та Іванковичі (Васильківський район)	
13		Городище	-	с. Хотів	
14	Обухівський	Городище літописного міста Святополча	IX-XIII століття	с. Витачів	
15		Городище літописного міста Тумаща	-	с. Старі Безрадічі	
16		Городище літописного міста Треполя	-	с. Трипілля	
17		Городище літописного міста Халепа	-	с. Халеп'я	
18	Переяслав- Хмельницький	Літописне місто Переяслав - столиця Переяславського князівства	IX-XIII століття	м. Переяслав- Хмельницький	пам'ятка археології
19		Пам'ятне місце, де відбувалася Переяславська рада	1654 рік, 1961 рік	-	пам'ятка історії
20	Рокитнянський	Городище літописного міста Торчеська	IX-XIII століття	с. Ольшаниця	пам'ятка археології
21		Курган «Гайдамацька Могила»	III тисячоліття до нашої ери - I тисячоліття	с. Острів	
22	Сквирський	Археологічний комплекс: городище літописного міста Бакожина, поселення могильник	IX-XIII століття	с. Буки	-
23	Тетіївський	Курганний могильник	IX століття до нашої ери — IV століття	с. Черепин	-
24	Фастівський	Могила композитора К.Г. Стеценка	1922 рік	с. Веприк	пам'ятка історії
25		Малополовецький археологічний	IV-II тисячоліття до	с. Малополовецьке	пам'ятка археології

		комплекс	нашої ери, VII-V століття, III-IV століття, XI- XIII століття, XVII-XIX століття		
26		Городище	IX століття до нашої ери – IV століття	с. Млинок	
27	Яготинський	Курганний могильник	IX-XIII століття	с. Ничопорівка	
28		Садиба майстра народно- декоративного живопису К.В. Білокур	перша половина XX століття	с. Богданівка, вул. К. Білокур	пам'ятка історії
29		Могила майстра народно- декоративного живопису К.В. Білокур	1961 рік	с. Богданівка	

Додаток Б

Таблиця Б1

Пам'ятники архітектури національного значення Київської області

п/п	Найменування пам'ятки	Датування	Місцезнаходження	Охоронний номер та номер у комплексі
Білоцерківський район				
м. Біла Церква				
1	Торгові ряди (мур.)	1809-1814 рр.	Торгова площа	39/0
2	Склади (мур.)	к.18-п.19 ст.	бул.Олександрійський, 48	40/0
3	Миколаївська церква (мур.)	1706-1852 рр.	вул.Гагаріна, 10	41/0
4	Спасо-Преображенський собор (мур.)	1839 р.	вул.Гагаріна, 10	42/0
5	Дворянське зібрання (дер.)	п.19 ст.	бул.Олександрійський, 5	43/0
6	Зимовий палац (дер.)	п.19 ст.	бул.Олександрійський, 7	44/0
7	Парк "Олександрія" та паркові споруди	1793 р.-19 ст	Сквирське шосе	45/0
8	Ансамбль споруд пошти (мур.)	1825-1831 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/0
9	Поштова станція (мур.)	1825-1831 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/1
10	Каретна (мур.)	1825-1831 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/2
11	Кузня (мур.)	1825-1831 рр	бул.Олександрійський, 41-45	910/3
12	Дім станційного доглядача (мур.)	1825-1831 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/4
13	Службова будівля (мур.)	1820-1830 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/5
14	Готель (мур.)	1821-1830 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/6
15	Ямщицька (мур.)	1821-1830 рр.	бул.Олександрійський, 41-45	910/7
16	Стайня (мур.)	1890 р.	бул.Олександрійський, 41-45	910/8
17	Стайня (мур.)	к.19 ст.	бул.Олександрійський, 41-45	910/9

18	Костел Іоанна Предтечі (мур.)	1812 р.	Соборний майдан, 4	911/1
19	Будинок причту костелу Іоанна Предтечі (мур.)	1812 р.	Соборний майдан, 8/4	911/2
20	Будинок соціалізму	1927 р.	Соборний майдан, 1/1	911/2
21	Спасо-Преображенська церква (дер.)	1849 р.	с. Сухоліси	917/0
22	Святодухівська церква (дер.)	1750-1840 рр.	с. Шкарівка	916/0
Богуславський район				
м. Богуслав				
23	Троїцька церква (мур.)	1862 р.	пл. Ринок	46/0
24	Воскресенська церква (дер.)	1800 р.	с. Бородані	918/0
25	Успенська церква (дер.)	1880 р.	с. Вільховець	919/0
26	Іванівська церква (дер.)	1884 р.	с. Розкопанці	920/0
27	Миколаївська церква (дер.)	1758 р.	с. Чайки	921/0
Бориспільський район				
28	Покровська церква (мур.)	1708 р.	с. Сулимівка	922/0
Васильківський район				
м. Васильків				
29	Собор Антонія і Феодосія (мур.)	1758 р.		47/0
30	Миколаївська церква (мур.)	1792 р.	вул. Шевченка, 11	48/0
31	Повітові присутствени місія (мур.)	1817 р.	вул. Покровська, 1	912/0
32	Онуфріївська церква (дер.)	1705 р.	с. Липовий Скиток	923/0
Володарський район				
33	Онуфріївська церква (дер.)	1903-1906 рр.	село Пархомівка	924/0
34	Покровська церква (мур.)	1906 р.	село Пархомівка	924/1
35	Будинок священика (мур.)	1906 р.	село Пархомівка	67-Кв/2
36	Сторожка (мур.)	1906 р.	село Пархомівка	67-Кв/3
37	Огорожа (мур.)	1906 р.	село Пархомівка	67-Кв/4
38	Палац Браницьких (мур.)	к. 18-п. 19 ст.	с. Руде Село	925/0
39	Троїцька церква (мур.)	1841 р.	с. Руде Село	926/0
Кагарлицький район				

смт. Ржищів				
40	Троїцька церква (мур.)	1860 р.	площа Ринок	927/0
41	Церква Успіння Св.Ганни (мур.)	1852 р.	с.Слобода	929/0
Києво-Святошинський район				
42	Поштова станція на 15 кілометрі (мур.)	1846 р.	шосе Житомир-Київ, 15 км	930/0
43	Ямщицька (мур.)	1846 р.	шосе Житомир-Київ, 15 км	930/1
44	Каретна (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	930/2
45	Стайня (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	930/3
46	Поштова станція на 32 кілометрі (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	931/0
47	Ямщицька (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	931/1
48	Каретна (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	931/2
49	Стайня (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	931/3
50	Огорожа з воротами (мур.)	1846 р.	с.Гурівщина, шосе Житомир-Київ, 32 км	931/4
Макарівський район				
51	Поштова станція на 53 кілометрі (мур.)	1846 р.	с.Калинівка, шосе Житомир-Київ, 53 км	932/0
52	Ямщицька (мур.)	1846 р.	с.Калинівка, шосе Житомир-Київ, 53 км	932/1
53	Каретна (мур.)	1846 р.	с.Калинівка, шосе Житомир-Київ, 53 км	932/2
54	Стайня (мур.)	1846 р.	с.Калинівка, шосе Житомир-Київ, 53 км	932/3
Миронівський район				
55	Миколаївська церква (дер.)	1752 р.	с.Росава	934/0
56	Церква Різдва Богородиці (дер.)	1779-1784 рр.	с.Тулинці	935/0
57	Михайлівська церква (мур.)	1821 р.	с.Шандра	933/0
Обухівський район				
58	Покровська церква (дер.)	1761 р.	с.Креничі	936/0
59	Миколаївська	1742 р.	с.Підгірці	938/1

	церква (дер.)			
60	Дзвіниця Миколаївської церкви (дер.)	с.19 ст.	с.Підгірці	938/2
Переяслав-Хмельницький район				
м. Переяслав				
61	Вознесенський монастир (мур.)	17-18 ст.	вул.Г.Сковороди,54	49/0
62	Вознесенський собор (мур.)	1700 р.	вул.Г.Сковороди,54	49/1
63	Дзвіниця Вознесенського собору (мур.)	1770-1776 рр	вул.Г.Сковороди,54	49/2
64	Колегіум (мур.)	1753-1757 рр.	вул.Г.Сковороди,54	49/3
65	Михайлівська церква (мур.)	1646-1666 рр.	вул.М.Сікорського, 34	50/1
66	Дзвіниця Михайлівської церкви (мур.)	1666 р.	вул.М.Сікорського, 34	50/2
67	Земляні укріплення дитинця і міста	11-18 ст.		913/0
68	Борисоглібська церква (мур.)	1839 р.	передмістя с.Бабачиха	914/0
69	Комплекс музею народної архітектури та побуту	18-19 ст.	Михайлова гора	29-Н/0
70	Покровська церква з с.Сухий Яр Ставищенського району (дер.)	1708 р.	Михайлова гора	946/1
71	Трьохсвятительська церква з с.Піщики Сквирського району (дер.)	1651 р.	Михайлова гора	52/2
Рокитнянський район				
72	Троїцька церква (дер.)	1750 р.	с.Бушеве	939/0
73	Церква Св.Йосифа (дер.)	1756 р.	с.Житні Гори	940/0
74	Михайлівська церква (дер.)	1740 р.	с.Острів	941/1
75	Дзвіниця Михайлівської церкви (дер.)	1740 р.	с.Острів	941/2
76	Покровська церква (мур.)	1843 р.	с.Ромашки	942/0
77	Миколаївська церква (дер.)	1665-1730 рр.	с.Синява	943/0
Сквирський район				
78	Спиридонівська церква (мур.)	1849 р.	с.Шамраївка	944/0

Ставищенський район				
79	Церква Різдва Богородиці (дер.)	1777 р.	с.Антонівка	945/0
Таращанський район				
80	Церква Олександра Невського (дер.)	1748-1849 рр.	с.Дубівка	947/0
Тетіївський район				
81	Каплиця (мур.)	п.19 ст.	м.Тетіїв	949/0
82	Успенська церква (мур.)	1821 р.	с.П'ятигори	950/0
83	Михайлівська церква (дер.)	1905 р.	с.Росішки	951/0
84	Покровська церква (мур.)	1825 р.	с.Скибинці	952/1
85	Дзвіниця Покровськоїцеркви (мур.)	1825 р.	с.Скибинці	952/2
86	Георгіївська церква (дер.)	к.18-п.19 ст.	с.Софіполь	953/0
Фастівський район				
м. Фастів				
87	Покровська церква (дер.)	1779-1781 рр.		51/1
88	Дзвіниця Покровськоїцеркви (дер.)	1779-1781 рр.		51/2
89	Костел Св.Миколая (мур.)	1910 р.	вул.Ярослава Мудрого	915/0
90	Покровська церква (дер.)	1758 р.	смт Кожанка	954/0
91	Іоанно-Златоустівська церква (дер.)	1868 р.	с.Півні	955/0
92	Садибний будинок (мур.)	1910 р.	с.Томашівка	956/0